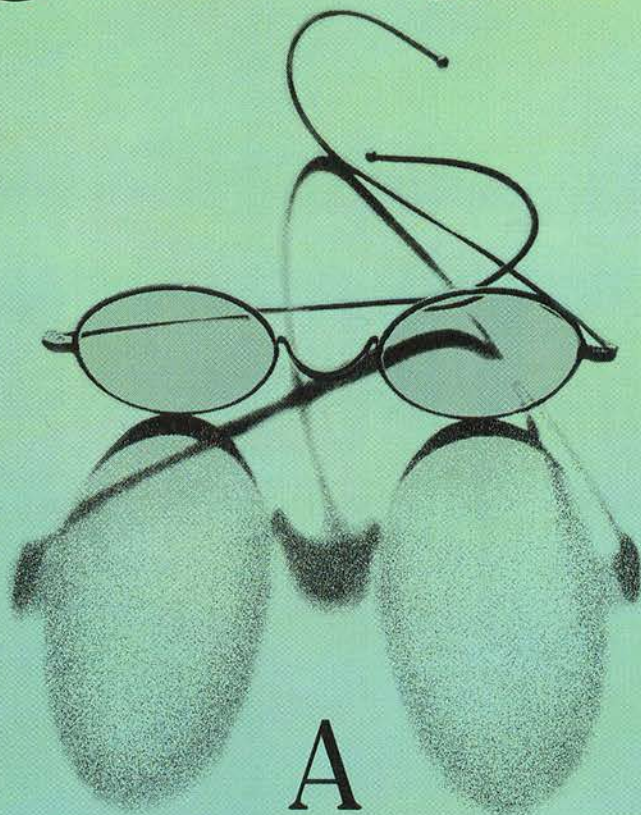

Pessoa
Alberto Caeiro

A
NYÁJAK ŐRIZŐJE
ÉS MÁ S VERSEK

FERNANDO PESSOA
ALBERTO CAEIRO

A NYÁJAK ŐRIZŐJE ÉS MÁS VERSEK

Fernando Pessoa/Alberto Caeiro
A nyájak őrizője és más versek c. könyvének fordítását a
Portugál Könyv- és Könyvtárintézet támogatta.

INSTITUTO PORTUGUÊS DO
LIVRO E DAS BIBLIOTECAS

MINISTÉRIO DA CULTURA

A tradução do livro de poemas de
Fernando Pessoa/Alberto Caeiro foi apoiada pelo
Instituto Português do Livro e das Bibliotecas.

FERNANDO PESSOA
ALBERTO CAEIRO

A NYÁJAK ÓRIZŐJE
ÉS MÁS VERSEK

Fordította: Döbrentei Kornél

A mű eredeti címe
O Guardador de Rebanhos
Pastor Amoroso
Poemas Inconjuntos
©Assírio & Alvim Editores e Livreiros
Lisboa, 2000

A fordítás
a Lello & Irmão Editores (Porto) 1986-os
Obras de Fernando Pessoa I-III
kiadása alapján készült

Fordította
Döbrentei Kornél

Az előszót írta, a prózai szövegrészleteket fordította,
a nyersfordításokat készítette és a könyvet szerkesztette
Pál Ferenc

A címlapot készítette és a könyvet tervezte
Gosztola Gábor

Hungarian translation
© Döbrentei Kornél, Pál Ferenc, 2001

TARTALOM

BEVEZETÉS	5
A NYÁJAK ŐRIZŐJE	37
I. ÉN SOHA NEM ŐRIZTEM NYÁJAKAT	39
<i>Eu nunca guardei rebanhos</i>	
II. A PILLANTÁSOM PONTOS, MINT EGY NAPRAFORGÓ.	42
<i>O meu olhar é nítido como um girassol</i>	
III. ESTEFELÉ KIKÖNYÖKLÖK AZ ABLAKOMBA,	43
<i>Ao entardecer, debruçado pela janela,</i>	
IV. MA DÉLUTÁN LEZÚDULT A VIHAR	44
<i>Esta tarde a trovoadá caiu</i>	
V. JÓ ADAG METAFIZIKA VAN ABBAN, HA AZ EMBER NEM GONDOL SEMMIRE.	46
<i>Há metafísica bastante em não pensar em nada.</i>	
VI. ISTENRE GONDOLNI ENGEDETLENSÉG AZ ISTENNEL SZEMBEN,	49
<i>Pensar em Deus é desobedecer a Deus.</i>	
VII. A FALUMBÓL MINDENT LÁTOK, AMIT A FÖLDRŐL A MINDENSÉGBEN LÁTNI LEHET...	50
<i>Da minha aldeia vejo quanto da terra se pode ver no Universo...</i>	
VIII. TAVASZÚTON, DÉLIDŐBEN,	51
<i>Num meio-dia de fim de primavera</i>	
IX. NYÁJAK ŐRIZŐJE VAGYOK.	57
<i>Sou um guardador de rebanhos.</i>	
X. „ÜDVÖZ LÉGY, NYÁJAK ŐRIZŐJE,” „Olá, guardador de rebanhos,”	58
XI. ANNAK AZ ASSZONYNAK VAN EGY ZONGORÁJA	59
<i>Aquela senhora tem um piano</i>	

XII. VERGILIUS PÁSZTORAI FURULYÁZTAK, DE JÁTSZOTTAK MÁS HANGSZEREN IS	60
<i>Os pastores de Virgílio tocavam avenas e outras cousas</i>	
XIII. KÖNNYŰ, KÖNNYŰ, NAGYON KÖNNYŰ, <i>Leve, leve, muito leve,</i>	61
XIV. NEM ÉRDEKELNEK A RÍMEK. RITKÁN TALÁLNI <i>Não me importo com as rimas. Raras vezes</i>	62
XV. EZ AZ EGYMÁST KÖVETŐ NÉGY DAL <i>As quatro canções que seguem,</i>	63
XVI. SOKÉRT NEM ADNÁM, HA AZ ÉLETEM EGY ÖKRÖSSZEKÉR VOLNA.	64
<i>Quem me dera que a minha vida fosse um carro de bois</i>	
XVII. A TÁNYÉROMON MICSODA KÍNÁLATA A TERMÉSZETNEK!	65
<i>No meu prato que mistura de Natureza!</i>	
XVIII. MIT NEM ADNÉK, HA ÉN LEHETNÉK AZ ORSZÁGÚT PORA,	66
<i>Quem me dera que eu fosse o pó da estrada</i>	
XIX. AMIKOR A HOLDFÉNY ELÖMLIK A GYEPEN <i>O luar quando bate na relva</i>	67
XX. A TEJO SZEBB, MINT AZ A FOLYÓ, AMELYIK ÁTMEGY A FALUMON,	68
<i>O Tejo é mais belo que o rio que corre pela minha aldeia,</i>	
XXI. HA ELMAJSZOLHATNÁM AZ EGÉSZ FÖLDET <i>Se eu pudesse trincar a terra toda</i>	69
XXII. MINT AKI EGY NYÁRI NAPON SARKIG TÁRJA HÁZA AJTAJÁT,	70
<i>Como quem num dia de Verão abre a porta de casa</i>	
XXIII. PILLANTÁSOM KÉK, MIKÉNT AZ ÉG <i>O meu olhar azul como o céu</i>	71
XXIV. AMIT MI LÁTUNK A DOLGOKBÓL, AZOK A DOLGOK. <i>O que nós vemos das cousas são as cousas.</i>	72

XXV. A SZAPPANBUBORÉKOK, AMELYEKET EZ A KISGYEREK	73
<i>As bolas de sabão que esta criança</i>	
XXVI. NÉHA, TELJES ÉS TÖKÉLETES FÉNYŰ NAPOKON,	74
<i>Às vezes, em dias de luz perfeita e exacta,</i>	
XXVII. CSAK A TERMÉSZET ISTENI, ÉS NEM	
ISTENI MÉGSEM...	75
<i>Só a Natureza é divina, e ela não é divina...</i>	
XXVIII. MA CSAKNEM KÉT OLDALT ELOLVASTAM	76
<i>Li hoje quase duas páginas</i>	
XXIX. NEM MINDIG BESZÉLEK ÉS ÍROK EGYFORMÁN.	78
<i>Nem sempre sou igual no que digo e escrevo.</i>	
XXX. HA AZT KÍVÁNJÁTOK, LEGYEN BENNEM MISZTICIZMUS,	
RENDBEN, MEGLELHETITEK.	79
<i>Se quiserem que eu tenha um misticismo,</i>	
<i>está bem, tenho-o.</i>	
XXXI. HA NÉHA AZT MONDOM, A VIRÁGOK MOSOLYOGNAK,	80
<i>Se às vezes digo que as flores sorriem</i>	
XXXII. TEGNAP DÉLUTÁN EGY VÁROSI EMBER	81
<i>Ontem à tarde um homem das cidades</i>	
XXXIII. JAJ, SZEGÉNY VIRÁGOK, OTT A RENDEZETT	
KERTEK ÁGYÁSAIBAN,	83
<i>Pobres das flores nos canteiros dos jardins regulares.</i>	
XXXIV. TERMÉSZETESNEK VÉLEM, HOGY NE	
GONDOLKOZZON AZ EMBER	84
<i>Acho tão natural que não se pense</i>	
XXXV. A MAGASBA NYÚLÓ ÁGAK KÖZT ÁTSÜT A HOLDFÉNY.	85
<i>O luar através dos altos ramos,</i>	
XXXVI. A KÖLTŐK KÖZT SOK A MŰVÉSZKEDŐ IPAROS	86
<i>E há poetas que são artistas</i>	
XXXVII. MINT A TŰZ, MELYBŐL HATALMAS SÖTÉT	
SZEPLŐVÉ KOSZLIK A RAGYOGÁS,	87
<i>Como um grande borrão de fogo sujo</i>	

XXXVIII. ÁLDOTT LEGYEN MÁS FÖLDRÉSZEK UGYANAZON NAPJA, <i>Bendito seja o mesmo sol de outras terras</i>	88
XXXIX. A DOLGOK TITKA MERRE VAN? <i>O mistério das cousas, onde está ele?</i>	89
XL. ÉLLIBEG EGY LEPKE ELŐTTEM <i>Passa uma borboleta por diante de mim</i>	90
XLI. NYÁRON, OLYKOR, AMIKOR AZ EST LESZÁLL, <i>No entardecer dos dias de Verão, às vezes,</i>	91
XLII. A POSTAKOCSI FELTŰNT AZ ORSZÁGÚTON, AZTÁN ELENYÉSZETT A MESSZESÉGBEN; <i>Passou a diligência pela estrada, e foi-se;</i>	92
XLIII. INKÁBB RÖPTÉT A MADÁRNAK, MELY SZÁLLTÁBAN NEM HAGY NYOMOT, <i>Antes o voo da ave, que passa e não deixa rasto,</i>	93
XLIV. HIRTELEN FELRIADOK ÉJSZAKA <i>Acordo de noite subitamente,</i>	94
XLV. FÁK SORA AMOTT MESSZE A HEGYOLDALON LEFELÉ. <i>Um renque de árvores lá longe, lá para a encosta.</i>	95
XLVI. ÍGY VAGY ÚGY. <i>Deste modo ou daquele modo,</i>	96
XLVII. EGY KRISTÁLYTISZTÁN KIRAJZOLÓDÓ NAPON, <i>Num dia excessivamente nítido,</i>	98
XLVIII. A HÁZAM LEGMAGASABBAN NYÍLÓ ABLAKÁBÓL <i>Da mais alta janela da minha casa</i>	99
XLIX. NYUGODNI TÉREK, BECSUKOM AZ ABLAKOT. <i>Metto-me para dentro, e fecho a janela.</i>	101

A SZERELMETES PÁSZTOR 103

AMIKOR MÉG NEM VOLTÁL AZ ENYÉM, 105

Quando eu não te tinha

MAGASAN JÁR A TAVASZI HOLD AZ ÉGEN, 106

Vai alta no céu a lua da Primavera

A SZERELEM TÁRSASSÁG. 106

O amor é uma companhia.

A SZERELMETES PÁSZTOR ELHAGYTA BOTJÁT, 107

O pastor amoroso perdeu o cajado,

EGÉSZ ÉJSZAKA ÁLMATLANUL VERGŐDTEM, MERT AZ
Ő ALAKJA LEBEGETT ELŐTTEM. 108

*Passei toda a noite, sem dormir, vendo, sem espaço,
a figura dela,*

MOSTANÁBAN MINDEN NAP ÖRÖMMEL ÉS BÁNATTAL KELEK. 109

Todos os dias agora acordo com alegria e pena.

AZ „ÖSSZE NEM TARTOZÓ VERSEK”-BŐL 111

NEM ELÉG KINYITNI AZ ABLAKOT, 113

Não basta abrir a janela

TE, MISZTIKUS, JELENTÉST LÁTSZ MINDEN DOLOGBAN. 113

Tu, místico, vês uma significação em todas as cousas.

HEGYI PÁSZTOR, KI OLY MESSZIRE KEVEREDTÉL TŐLEM
A JUHAIDDAL, 114

*Pastor do monte, tão longe de mim com
as tuas ovelhas,*

MEGLEPŐEN VALÓSÁGOSAK A DOLGOK. 114

A espantosa realidade das cousas

HA FIATALON MEGHALOK, 116

Se eu morrer novo,

HA MEG AKARNÁK ÍRNI AZ ÉLETRAJZOMAT HALÁLOM UTÁN, <i>Se, depois de eu morrer, quiserei escrever a minha biografia,</i>	117
ÉJSZAKA VAN. NAGYON SÖTÉT ÉJSZAKA. EGY TÁVOLI HÁZBAN <i>É noite. A noite é muito escura. Numa casa a uma grande distância</i>	118
A VILÁGEGYETEM GONDOLATA NEM TŐLEM VALÓ. <i>O Universo não é uma ideia minha</i>	119
A TÜKÖR MINDENT PONTOSAN VISSZAAD: NEM TÉVED, MERT NEM GONDOLKODIK. <i>O espelho reflecte certo; não erra porque não pensa.</i>	120
MA REGGEL NAGYON KORÁN MENTEM EL, <i>Hoje de manhã saí muito cedo,</i>	120
A HOLNAPUTÁNI VIHAR ELŐJELE. <i>Primeiro prenúncio de trovoada de depois de amanhã.</i>	121
BÁRMIT ELGONDOLNI KÉSZ VAGYOK. <i>Também sei fazer conjecturas.</i>	122
TALÁN ÉLETEM UTOLSÓ NAPJA EZ. <i>É talvez o último dia da minha vida.</i>	122

BEVEZETÉS

Alberto Caeiro helye Pessoa költészetében

Fernando Pessoa Adolfo Casais Monteiro-hoz 1935. január 13-án írt levelében részletesen beszámol költői munkásságának legsajátosabb vonásáról, a *heteronimia*, azaz a „másnevűség” lelki-tudati alapjairól, és – talán először ennyire összefoglalóan – *heteronim* költőtársainak (Alberto Caeiro-nak, Ricardo Reis-nek és Álvaro de Camposnak) világra jöttéről. Nemcsak a *heteronimek* irodalmi megformálódásának folyamatát meséli el, ami ebben a kezdeti formájában költői játéknak, ugratásnak indult (ha hihetünk az általa is táplált irodalmi legendáknak, barátját, Sá-Carneiro-t akarta megtréfálni egy fiktív, bukolicus költő bemutatásával), hanem teljes valójukban is színre lépteti őket: megírja életrajzukat, elkészíti horoszkópjukat, sőt olykor fizikai valóságukban is megidézi őket. Így nemegyszer megesett, hogy ő maga, saját személyiségét feladva, Álvaro de Camposként mutatkozott be ismerőseinek.

A kor költői gyakorlatával szemben álló, másféle gondolatiság jegyében fogant, másféle hangon megszólaló versek gondolata 1912 táján támad fel Fernando Pessoa-ban. Ekkor még ő is a „Portugál újjászületés” (*Renascença Portuguesa*) múltidéző mozgalmához kötődik, és amint a következő időszakban megírt verseiből (többek között a *Szürkületi benyomások*-ból, vagy ismertebb címén *Lápok*-ból) és *A kétségek könyvé*-nek egyik korai, *A idegenség erdejében* címmel megjelentetett részletéből is kiviláglik, későszimbolista modorban ír. Ugyanakkor azonban a „Portugál újjászületés” mozgalmának folyóiratában, az *A Águia*-ban megjelenteti két hosszú tanulmányát az új portugál költészet szociológiai megítéléséről és lélektani vonatkozásairól (*A Nova*

Poesia Portuguesa Sociologicamente Considerada és *A Nova Poesia Portuguesa no Seu Aspecto Psicológico* címmel), s fölveti bennük a hagyományokkal, az eddigi költői gyakorlattal való szakítás szükségességét.

A költőként még csak készülődő Pessoa azonban, ahogy ez imént említett tanulmányaiból is kitetszik, váteszi szerepre készülődik. A „supra-Camões” – a XVI. századi költőóriást meghaladó költő – eljövételének igénye Pessoa költői kibontakozásának ebben a pillanatában pusztá hazafias programnál összetettebb kérdésként jelenik meg. A fiatal költő nemcsak hazája (amely számára azonos a portugál nyelvvel, ahogy *A kétségek* könyvének szavakról szóló – „Szeretem, ha kimondanak valamit...” kezdetű – részletében kijelenti) fölemelkedésén akar munkálkodni, hanem a portugál költészet hangjának és szemléletének megújításán, sőt a portugál s talán az egész európai gondolkodás átformálásán is – ez a gondolat a portugál messianizmus jegyében született „ötödik birodalom” fölépítésének gondolatkörébe tartozik, amely költői formájában majd az *Üzenet* c. verseskötetben jelenik meg.

A századelőt átjáró dekadencia, a XIX. század örökségként még elevenen élő romantikus gondolkodásmód, a korszak portugál irodalmát átjáró későszimbolista hangvétel, s a „Portugál újjászületés” mozgalmához kapcsolódó költészet panteista túlzásai ellenében Pessoa az antik görögség racionális világához akar visszatérni. Ezért foglalkozik ettől az időtől kezdve pogány szemléletű versek írásának gondolatával, s formálgatja magában annak a költőnek az alakját, aki ezeket az „egyenetlen verselésű” költeményeket megírná. A megvalósulásra még egy ideig várni kell, mert a megvalósulás, Pessoa „életének dicsőséges napja”, hogy az ő szavait idézzük, csak 1914. március 8-án érkezik el. Ekkor vet papírra *A nyájak őrizője* című ciklusból egyvégtében mintegy két tucat verset, s írásuk közben már fölsejlik előtte a

pásztori költő, Alberto Caeiro alakja is, akit rögtön mesterének kiált ki, ahogyan majd annak tekinti őt a két másik költőtárs is, noha megjelenése időben nem, vagy csak kevéssel előzte meg az ő költői lényük kibontakozását. Mert Caeiro végeredményben nem annak a pogány költőnek a megtestesülése, akit Pessoa már két évvel korábban elgondolt: belőle Ricardo Reis lesz, akinek az alakja egyes irodalomtörténeti vélekedések szerint 1916-ban formálódik ki véglegesen, bár 1914 júniusában megszületnek első jelentős ódái. Álvaro de Campos mint költő pedig, legalábbis Pessoa korai visszaemlékezései szerint, egy időben született meg Caeiro-val, mert *A nyájak őriző-jének* versei után a költő papírra vetette a *Rézsútos eső* című verset is, amelyet akkoriban még Camposnak tulajdonított. A *heteronim*-ekkel kapcsolatos későbbi nyilatkozatok, a már említett Adolfo Casais Monteiro-nak írt levél, és természetesen a kutatások, később árnyalták ezt a képet. Így Campos később már nem a *Rézsútos eső* szerzőjeként szerepel, hanem azon a márciusi délutánon a *Győzelmi ódá*-t írja meg, amely azonban utóbb júniusi dátummal jelenik meg. Alberto Caeiro-nak és költőtársainak a megszületése, amely ugyanakkor együtt járt Pessoa egyéniségének meggyengülésével (ahogy a *Ficções do Interlúdio* – 'Irodalmi közjátékok' – bevezetőjében mondja: „Kevésbé vagyok valóságos, mint a többiek”) elsősorban a verseikben való megtestesülésüket, a költői szövegek által megvalósuló létezésüket jelenti. Bár Pessoa mindent megtesz azért, hogy testi valóságukat is érzékeltesse („Én látom magamban, az álom színtelen, de valóságos terében Caeiro, Ricardo Reis és Álvaro de Campos arcát, mozdulatait”, olvashatni említett levelében), ez nem valósul meg egyforma intenzitással. Ha most Pessoa valóságos személyiségének fiktív meggyöngyülésétől eltekintünk, mert ennek részletesebb elemzését, illetve Camposba történő átlényegülésének kérdését Pessoa „saját maga” illetve Campos költői személyiségének bemutatásánál kell meg-

tennünk, megfigyelhetjük, hogy a három *heteronim* költőfigura közül éppen a mester, Caeiro alakja rajzolódik ki a legbizonytalanabbul. Nemcsak 1889-től 1915-ig tartó rövid élete miatt, hanem mert jóformán színre lépésének pillanatától kezdve sokkal inkább a verseiben és versei által létező, utat mutató irodalmi attitűdként (több elemzőjének, így Augusto Seabra-nak, Teresa Rita Lopesnek állítása szerint egyfajta regényalakként) jelentkezett, mint virtualitásában is valóságos személyiségként. Alakja sokkal inkább Ricardo Reis és Álvaro de Campos róla szóló írásából rajzolódik ki, nem pedig ténylegesnek feltüntetett megnyilatkozásaiból. Mert amíg Reis és Campos (legalábbis Pessoa elgondolása szerint) aktívan részt vesz a korabeli irodalmi életben, Caeiro vidéken, egy kis ribatejo-i birtokon él visszahúzódva meglepően korai haláláig, és csak verseket ír. Campos ugyan felrajzolja őt fizikai valóságában, emberi megnyilatkozásaiban, a valósághoz való viszonyában és megidézi beszélgetőpartnereként, Ricardo Reis viszont ugyanakkor életének eseménytelenségét hangsúlyozza, s benne igazi történéseknek csupán a verseit nevezi, leszámítva *A szerelmes pásztor* ciklusát ihlető röpke epizódot. Caeiro irodalmi létezésének, szellemi hatásának elsőbbségét hangsúlyozza az a talán sokakat meglepő látszólagos következetlenség, paradoxon is, hogy halálának időpontja után is születnek neki tulajdonított versek. *A szerelmes pásztor* ciklus hat verse közül négy 1930-ban íródott, az 1913 és 1915 közötti időszakra tett *Össze nem tartozó versek* között pedig találhatunk olyanokat, amelyek 1917-ben, 1919-ben, 1920-ban vagy 1930-ban íródtak. Ennek az ellentmondásnak a vizsgálata azonban már sokkal inkább Pessoa életművének az elemzése mint Caeiro alakja és költészete szempontjából érdekes.

Caeiro költészete megjelenése pillanatát és megteremtőjének, Pessoa-nak a szándékait tekintve is többféle értelmezést tesz lehetővé. Egyrésztől költői lázadásként, a korabeli portugál köl-

tészetre adott válaszként kell felfognunk. A századelő portugál költői gyakorlatában ugyanis az uralkodó későszimbolista hangvétel mellett még továbbéltek a XIX. század, a romantikus szemlélet elemei, s mindez a „Portugál újjászületés” mozgalmához többé vagy kevésbé kötődő költők verseiben túltengő panteizmussal egy érzelmileg túlcseresznyés, dekadens hangulatú, múltba vágyó költészetet eredményezett. A korábbiakban már említett váteszi szerepre készülődő Pessoa, miközben egyre inkább eltávolodott a „Portugál újjászületés” mozgalmától, lépésről-lépésre előkészítette költői forradalmát: saját költői világának kimunkálásával párhuzamosan megújítani készült a portugál költészetet is. Az 1915-ben megjelenő *Orpheu* című folyóirat három számában (amelyek közül a harmadik már nem jutott el a nyomdába) megjelenő elméleti írásokkal és irodalmi művekkel Pessoa és társai (Almada Negreiros, Mário de Sá-Carneiro, Santa Rita Pintor, Ronald de Carvalho, Alfredo Guisado és a többiek) közismertté tették az európai avantgárd eredményeit hazájukban, és új utakra terelték a portugál költészetet.

Ebben a folyamatban Caieiro-nak csupán az előkészítő passzív szerepe jutott. Versei a korabeli későromantikus és későszimbolista költészetet ellenpontoszták álnaivitásukkal, objektivitásukkal, keresett egyszerűségükkel és hangsúlyozott prózaiságukkal. Az egész caieiro-i költészetre, de különösen *A nyájak őrizője* ciklus verseire egy primitív, áttételesen adamikus, nevet adó szemlélet, a nominalizmus mániája nyomja rá a bélyegét. A pásztori költő a látás elsődlegességét húzza alá a gondolkodással, az elvonatkoztatással szemben, ezért versei a körülálló világ pusztaságának érzékelésére szorítkoznak, s tagadják bármiféle mögöttes tartalom lehetőségét. Ez az általánosítást, a világ megismerhetőségét, sőt még magát az időt is tagadó költői attitűd szükségképpen költőietlen költészetet hozott létre. A maradéktalan tárgyilagosságra (tárgyiságra) törekvő caieiro-i versek ennél fog-

va csupán egyfajta *denotatív*, a dolgokat csupán megnevező szerepre korlátozódnak, s hiányoznak belőlük a költészet lényegi, *konnotatív* és retorikai elemei. Antiköltészetnek is nevezhetnénk, amely egyes elemzői (José Augusto Seabra) szerint – akik Roland Barthes-nak az *Éléments de Sémiologie*-ban olvasható elemzése nyomán a „költészet nulla-fokának” nevezik Caeiro költészetét – éppen a *konnotáció* szintjén hiányzó, retorikus jelentéssel bíró elemek hiányában kap költői dimenziókat. Ha esztétikai-filozófiai szinten vizsgáljuk Caeiro költészetét – amint egy német elemzője Bruno Linnarz fölveti egy tanulmányában –, akkor Caeiro költői alapállása, amely az érzeteket azonosítja a tárgyakkal, a fenomenológiára utal, s már a husserli filozófia egyes gondolatainak előfeltételezésekként is felfogható.

Pessoa azonban semmit nem tud Husserlről, számára Caeiro előbb – mint láthattuk – a költői lázadás, idővel pedig a kereszténységtől áthatott európai gondolkodás elleni tiltakozás képviselőjeként jelenik meg, aki az európai kultúra válságos pillanatában az antik pogányság szelleméhez való visszatérésben látja a kiutat. Bár sokan a pogányság szellemi újraébredésének, illetve – mint Campos – magának a pogányság a megtestesítőjének látják Caeiro-t, költészetének pogány jellegzetességei erősebb hangsúlyt csak Pessoa újpogány programjának kiformalódása idején kapnak. A pogányság szellemének visszaállítását célzó program terve 1917 tájban (jó két évvel Caeiro halála után) alakult ki. Ez időben egybeesik az akkoriban futurista költőként jelentkező Álvaro de Campos *Ultimátum* c. kiáltványának megjelenésével (*Portugal Futurista*, 1917), amelyben a *heteronim* költőtárs Európának hátat fordítva dicsőíti a végtelent. A judeo-kereszténységen alapuló európai kultúra iránti megvetése, a kereszténység elleni támadása, az Antikrisztus eljövételének és a portugálok szellemi uralmát elhozó „ötödik birodalom” eljövételének meghirdetése lényegileg egybevág Pessoa

újpogány programjával. Álvaro de Campos azonban nem kap szerepet ebben a programban, leginkább azért, mert Pessoa szemében ő képviseli a Nietzsche által dionüszoszinak nevezett tragikus és szenvedélyes életérzést két költőtársa apollói kiegyensúlyozottságával és szépségeszményével szemben. A munkásságát már bevégezõ Caeiro, az 1916-ban végleges alakját elnyerõ Ricardo Reis (ennek az évnek január 29-én Pessoa egy, a modern mûvészet túlzásairól folytatott vita után úgy döntött, hogy visszatér a „tudományos alapokon” nyugvó neoklasszicizmushoz, és ezáltal kristályosodik ki teljesen Reis alakja) mellett ugyanakkor megjelenik a mozgalom filozófusának, António Mora-nak a figurája, aki az *O Regresso dos Deuses* ('Az istenek visszatérése') címû, egy ideig Reis nevével fémjelzett mûvében teljes részletességgel felvázolja az Alberto Caeiro-ra és munkásságára épülõ újpogány program lényegét és feladatait. Mora (illetve Pessoa) Charles Maurras, Walter Pater és Nietzsche egymásnak olykor ellentmondó gondolatait alapul véve fogalmazza meg a pogányság lényegét, s a következõ alapelvekbõl indul ki: a görög klasszicizmus lényegében nemzeti gyökerû volt, tehát csak a nemzeti alapokról kiinduló mûvészet hozhat pozitív eredményeket; az istenek sokasága (és sokarcúsága) létezik, s ezek az istenek hasonlatosak az emberekhez; az alkotás úgy jelenik meg, mint a legfõbb emberi eszmény, és végül: a világmindenség lényegében objektív jelenség. A pessoa-i újpogány program Maurras-tól a nemzeti gyökerû görög klasszicizmus és a racionalitás gondolatát, Walter Patertól a mindig önmagán gondolkodó görögség képét (amellyel ellentétben állt a középkor misztikus mûvészete önmagán mindig túlmutató eszményeinek megfogalmazásával), Nietzschétõl pedig a dionüszoszi és apollói költõeszményt, s a Róma és Júdea örök küzdelmén alapuló történeti fejlõdéseszményt vette át, ez utóbbit a görögség és a kereszténység konfliktusaként értelmezve.

Pessoa úgy gondolta, hogy 1917-től kezdve az újpogány program három oszlopának műveit is kiadja. A kiadandó művek között első helyen szerepelt Alberto Caeiro *A nyájak őrizője* című ciklusa, mint a pogány érzékenység újrafogalmazása, majd Ricardo Reis ódái következtek volna, mint a pogányság esztétikájának újbóli megalkotói, végül pedig Ant3nio Mora két filozófiai írása *Az istenek visszatérése és a Pogányság alapjai* (más források szerint ez a mű a *Bevezetés a pogányság megreformálásához* lett volna). A művek kiadása azonban ma már kideríthetetlen okok miatt nem történt meg. Caeiro verseib3l és Ricardo Reis ódáiból csak 1924-ben látott napvilágot egy válogatás az Athenában, abban a folyóiratban, amelyet az újpogányság fórumaként Mora még 1917-ben akart megindítani. A két újpogány költ3 verseinek kiadására utóbb az 1927-ben Coimbra-ban meginduló *Presença* című folyóirat vállalkozik, s ugyanitt jelenik majd meg Álvaro de Campos Caeiro-ról írt feljegyzéseinek néhány részlete is. Mora művei csak jóval később, az 1990-es években látnak napvilágot, akárcsak Reis Caeiro-ról írott sorai.

Pessoa-nak a kereszténységt3l áthatott európai gondolkodást a gyökereihez visszatéríteni akaró újpogány mozgalma végeredményében ugyanúgy váratlanul véget ért, mint a többi, az 1910-es évtizedben útjára indított kísérlete a portugál költészet megújítására. Egyfel3l az újpogány mozgalom pogányságában és keresztényellenességében nemcsak Pessoa, de még maga a pogányság lényegének nevezett Caeiro sem következetes, hiszen *A szerelmes pásztor* ciklusában „szikárrá higgadt szerzetes”-hez hasonlítja önmagát, Pessoa pedig végül is nem jelenteti meg a mozgalom poszthumusz folyóiratában az Athenában *A nyájak őriz3jé*-nek legnyersebben keresztényellenes versét, amelyben a földre lej3tt Jézus Krisztus képe jelenik meg, mert nem akarta megsérteni vele a katolikus egyházat, ahogyan ezt João Gaspar Sim3esnek is megírja 1930. december 1-i levelében. Érdekesen

alakul az újpogány eszme képviselőinek a sorsa is. Alberto Caeiro, mint tudjuk, 1915-ben meghal, Ricardo Reis, akinek elege lesz a portugál köztársaságból, önkéntes száműzetésbe vonul, és elutazik Brazíliába, António Mora pedig jó ideje a cascaisi „egészségház” (elmeógyógyintézet) lakója. Pessoa 1918-as nagy fordulata után, amikor felhagy a „költői játszadozással”, és már csak „saját maga” költészetére figyelve írja a túlnan bűvöletében született verseit vagy a váteszi szerepnek megfelelő hazafias költeményeit, csak a dionüszoszi Campos marad a színen, aki kigondolójának, Pessoa „saját maga”-nak költészetéhez egyre hasonlatosabb verseiben, csöndes iróniával elmélkedik a létezésről.

Részletek a Ricardo Reisnek tulajdonított és Alberto Caeiro verseskönyvéhez írt, kiadatlan előszóból:

Alberto Caeiro da Silva Lisszabonban született 1889. április (...) -án, és ugyanitt halt meg tüdőbajban 1915 (...) havának (...) napján. Csaknem az egész élete egy ribatejo-i tanyán telt el, s csak utolsó hónapjait töltötte újra szülővárosában. Ott vidéken írta szinte valamennyi versét, azokat, amelyek A nyájak őrizője című könyvét alkotják, és azokat, amelyek A szerelme-tes pásztor címet viselő befejezetlen könyvhöz, vagy minek is nevezzük, tartoznak, valamint néhányat azok közül – ezek voltak a legelsőek –, amelyek a kiadásra váró többi verssel együtt rám maradtak, és én Álvaro de Campos egyértelmű javaslatára az Össze nem tartozó versek néven fogtam csokorba őket. Az utolsó versek, a (...) számú verstől kezdve, szerzőjük életének végű, újból Lisszabonban töltött korszakából származnak. Úgy gondolom, kötelességem megtenni ezt a röpke felosztást, mivel

az utolsó versek közül néhány a betegség hatására az életmű egészének jellegétől mind természetében, mint irányultságában némiképpen eltérő sajátosságokat mutat föl.

*

Caeiro életéről nem sokat lehet mondani, mivel semmi elmondásra érdemes nincsen benne. Versei alkotják az életét. Egyéb esemény nem történt vele, és egyáltalán nincsen élettörténete. Az a múlt, haszontalan és képtelen epizód, amely A szerelmes pásztor alapjául szolgált, nem valamiféle esemény volt, hanem hogy úgy mondjuk, feledékenységgel.

*

Caeiro életműve a pogányság maradéktalan visszaállítását testesíti meg a lehető legteljesebb formájában, úgy ahogyan sem a görögök, sem a rómaiak, akik megélték, és ezért nem gondolkodtak róla, nem voltak képesek kiteljesíteni. Életműve és pogánysága nem meggondolás és átérzés eredménye volt; valami olyan dologból fakadt, ami mélyebben rejtőzik bennünk, mint az érzés vagy az értelem. Ennél többet mondani magyarázkodás volna, aminek nincsen semmi értelme, ennél kevesebbet állítani pedig hazugság volna. Az egész életmű magáért beszél, a maga sajátos hangján, egy olyan nyelven, amely a tudaton belül formálódott ki; aki nem érti, az képtelen is a megértésére, ennél fogva szükségtelen is megmagyarázni neki. Mintha egy olyan nyelvet próbálnánk megértetni valakivel, amelyen nem beszél.

Caeiro nem ismerte az életet, igen keveset tudott az irodalomról, és csaknem teljesen társaság és kultúra nélkül élt, életművét észrevétlenül és elmélyülten építgette, mint egy olyan valaki, aki az emberek öntudatlan tudatán át irányítja civilizá-

ciók logikus fejlődését. Az élmények, vagy még inkább az élmények megtapasztalásának módjában gyökerező építkezés volt ez, s az ezekből a kiteljesedő élményekből származó gondolatok bensőséges fejlődése. Valami olyasféle emberek fölött álló sejtelemmel, amiből vallások születnek, noha mégsem szolgálnak rá a vallás elnevezésre, s ezért szemben állnak minden vallással és minden metafizikával; ez az ember leírta a világot, úgy hogy közben nem is gondolt rá, és a világmindenségnek egy olyan képzetét alkotta meg, amelyből hiányzik az értelmezés.

*

Amikor először szembesültem azzal a feladattal, hogy ezeket a könyveket közzétegyem, arra gondoltam, egy terjedelmes kritikai és elemző tanulmányt írok Caeiro életművéről, annak természetéről és természetes céljáról. De nem voltam képes olyan tanulmányt írni, amely kielégített volna.

Sajnálom, hogy az értelmem diktálja ezeket a semmitmondó szavakat (ezeket a szűkre szabott szavakat) Mesterem életművével kapcsolatosan, s hogy nem írhatok hasznosabb vagy szűkésebb dolgokat annál, amit szívből jövően mondtam I. Könyvem (...) -ik Ódájában, amellyel elsirattam azt az embert, aki számomra, és idővel mind több ember számára a Valóság fölfedezője lesz, vagy ahogyan ő maga mondta: „Az igazi érzékelések Argonautája vagyok” – a nagy Felszabadító, aki énekével visszavitt bennünket abba a fénylő semmibe, amik vagyunk, aki elragadott bennünket a haláltól és az élettől, s otthagyt bennünket azok között az egyszerű dolgok között, amelyek létútjuk során semmit sem tudnak meg az életről, sem pedig a halálról; aki megszabadított bennünket a reménységtől és a reménytelenségtől, hogy meg ne vigasztalhassuk magunkat az értelmünkkel és ne vegyen erőt rajtunk ok nélkül a szomorúság; s

bár együtt élünk a Világmindenséggel, ne gondolkodjunk el objektív szükségszerűségén.

Átadom hát a művet, amelynek kiadását rám bízta, a világ vak végzetének. Átadom, miközben ezt mondom:

Örvendjete ti, akik a történelem legnagyobb baját siratjátok!
A nagy Pán újjászületett!

Ezt az egész művet
alkotójának kívánságára
Cesário Verde emlékének
szenteljük.

(dátum nélkül)

Álvaro de Campos:

Följegyzések mesterem, Caeiro emlékére

Mesteremet, Caeiro-t rendkívüli körülmények között ismerem meg – mert az életben minden körülmény ilyen, különösen pedig azok, amelyek önmagukban semmit nem jelentenek, a következményeik viszont egyetemes érvényűek.

Skóciai hajómérnöki tanulmányaimat felében-harmadában odahagyva elutaztam a Távols-Keletre; visszatérőben, Marseille-be érkezve, elegendő volt már a sok hajókázásból, ezért szárazföldön utaztam tovább Lisszabonba. Az egyik unokaöcsém egy nap elvitt magával Ribatejo-ba; ismerte Caeiro egyik unokatestvérét, akivel üzleti kapcsolatban állt, és ennek az unokatestvérnek a házában találkoztam azzal az emberrel, aki később a mesterem lett. Nem tudok többet mondani minderről, mert éppolyan jelentéktelen dolog, mint a megtermékenyülés.

Még mindig látom a lélek tisztánlátásával, amelyet nem homályosítanak el az emlékezés könnyei, mert nem kifelé tekintek... Látom őt magam előtt, és talán örökké olyannak fogom látni, amilyennek az első alkalommal. Először félelmet nem ismerő gyermekien kék szemét, azután kissé már kiütköző járomcsontját, némiképp halovány arcínét, és azt a különös görög levegőt, amely kivételes nyugalmat sugározva belülről áradt belőle, nem pedig kívülről, mert nem az arckifejezésén vagy a vonásain ült. A haja, amely viszonylag sűrűn nőtt, szőke volt, de ha nem esett rá fény, barnának látszott. Közepes termetű volt, talán egy kicsit magasabb, de meggörnyedt, és leeresztette a vállát. A mozdulatai egyértelműek voltak, a mosolya olyan, amilyen, a hangja egyenletes, s a hangszíne egy olyan valakié, aki csak azt akarja mondani, amit mond – se nem magas, se nem mély, csengő, mentes minden felhangtól, tétovázástól és félenkségtől. Kék szemének pillantása olykor hosszan megpihent valamin. Egyvalami látszatott különösnek rajta, a homloka, amely nem volt magas, mégis hatalmasan fehérlett. Ismétlem, ez a fehérség, amely erősebben világolt, mint az arca, fensőbbiséggel ruházta fel. A keze kissé törekenynek látszott, de nem túlságosan; a tenyere széles volt. Utoljára a száján ülő kifejezést vettem szemügyre – mintha ennek az embernek a beszéd kevésbé volna fontos, mint a létezés – s ez olyan volt, mint az a mosoly, amelyet versekben a szépséges és élettelen dolgoknak tulajdonítunk, csupán azért, mert a kedvünket leljük bennük – virágok, téres mezők, napsütötte vizek – a létezés és nem a felénk fordulás mosolya volt ez.

Mesterem, mesterem, milyen korán elvesztettük őt! De még ott látom abban az árnyékban, amely önmagamban vagyok, a halott voltamról megőrződő emlékezetemben...

Első beszélgetésünk során történt... Már nem emlékszem rá mikor, de egyszer csak megszólalt: „Van itt egy fiatalember, Ricardo Reis, meg kellene őt ismernie: egészen más, mint

magá”. Azután még hozzátette: „minden más mint mi, ezért is létezik minden”.

Ez a mondat, amely úgy hangzott, mintha létezésünk egyik sarkigazsága volna, a kinyilatkoztatás erejével hatott rám, mint hirtelen felismerés, és a legmélyéig átjárta a lelkem. De a fizikai megrázkódtatáson túl is hatással volt rám, mintha érzékeim révén váratlanul olyan szűzi érzés kerített volna hatalmába, amelyben eladdig még nem volt részem.

*

Egy alkalommal, megemlítve a dolgok közvetlen érzékelésének gondolatát, amely Caeiro érzékenységének legfőbb jellemzője, baráti zabolátlansággal idéztem Wordsworth szavait, amellyel egy érzékelésre képtelen lényt ír le:

*A primrose by the river's brim
A yellow primrose was to him
And it was nothing more.*

Le is fordítottam (elhagyva a *primrose* pontos fordítását, mert nem vagyok tisztában a virágok és a növények nevével): „Egy virág a folyóparton neki csak egy sárga virág volt, semmi több.”

Mesterem, Caeiro felnevetett. „Ez az egyszerű lélek jól látta: egy sárga virág valóban csak egy sárga virág.”

De váratlanul elgondolkozott.

„Van azért egy kis különbség”, szólalt meg. „Attól függ, hogy a sárga virágot úgy vesszük-e, mint a többi sárga virág közül az egyiket, vagy mint azt az egyetlen sárga virágot.”

Később hozzáfűzte:

„Ez az angol költő azt szerette volna mondani, hogy annak az embernek ez a sárga virág mindennapi tapasztalatként vagy jól

ismert dologként jelent meg. Nos, ez így nem helyénvaló. Akármit is pillantunk meg, mindig első ízben pillanthatjuk csak meg, mert valósággal első ízben látjuk. Így minden sárga virág egy új sárga virág, még ha a neve szerint azonos is az előző nap látott virággal. Az emberek sem ugyanazok, a virág sem ugyanaz. Még a sárga szín sem látszik ugyanolyannak. Sajnálatos, hogy az emberek éppen ezt nem képesek meglátni, pedig így mindannyian boldogok lehetnénk.”

*

Mesterem, Caeiro nem pogány volt. Ő maga volt a pogányság megtestesülése. Ricardo Reis pogány, António Mora pogány, én pogány vagyok; maga Fernando Pessoa is pogány lenne, ha nem olyan volna mint egy befelé gombolyodó gombolyag. De Ricardo Reis a jellemét tekintve pogány, António Mora az értelméből kiindulva pogány, én pedig lázadásból, azaz a lelki alkatomból kiindulva vagyok pogány. Caeiro pogány voltára nincsen magyarázat, a legbensőbb lényegéből fakadt.

Ezt úgy szeretném meghatározni, ahogyan a megmagyarázhatatlan dolgokat határozzák meg – a példáhozás gyávaságával. Ha a görögökkel összehasonlítjuk magunkat, rögtön tisztán kirajzolódik az egyik legfőbb különbség: a görögökből hiányzik a végtelen fogalma, azaz elutasítják maguktól a végtelent. Nos, mesteremből, Caeiro-ból is hiányzott ez a fogalom. Megpróbálok, amennyire csak lehet pontosan felidézni azt a beszélgetést, amely rádöbentett erre.

Megemlítette, kibontva azt, amit egyébként A nyájak őrizőjének egyik versében leírt, hogy egyszer valaki „materialista költőnek” nevezte. Nem találtam helyénvalónak ezt a megállapítást, mert mesterem, Caeiro meghatározására nem létezik helyénvaló megállapítás, mégis azt mondtam neki, hogy valami igazság

van ebben a megjegyzésben. És többé-kevésbé elfogadhatóan elmagyaráztam neki, mit is jelent a klasszikus materializmus. Caeiro figyelmesen, fájdalmas arckifejezéssel hallgatott, majd váratlanul kibukott belőle:

„Micsoda határtalan ostobaság. Mintha olyan papokról beszélnék, akik nem tartoznak egy valláshoz sem, ami teljességgel megbocsáthatatlan.”

Elképedtem, és rámutattam bizonyos hasonlóságokra a materializmus és az általa vallott nézetek között, a költészetéről azonban egy szót sem szóltam.

„De hát amit maga költészetnek nevez, az mindent magában foglal. Nem is költészet: a látás maga. A materialisták vakok. Maga azt mondja, állításuk szerint a tér végtelen. Miből látták ezt a térben?”

Megzavarodtam. „Maga nem tartja végtelennek a teret? Maga nem képes rá, hogy végtelennek tartsa a teret?”

„Nem tartok semmit végtelennek. Hogyan is tarthatnék végtelennek valamit?”

„Drága barátom”, mondtam, „képzelden el egy teret. Ezen a téren túl egy másik tér van, s azon túl egy másik, azon túl még egy másik, és utána még egy... És ennek sosincs vége...”

„Miért?”, kérdezte mesterem, Caeiro.

Mintha szellemi földrengés rázott volna meg. „Tételezze föl, hogy véget ér”, kiáltottam fel. „Mi van utána?”

„Ha véget ér, nincsen utána semmi”, felelte.

Ez az érvelés, amely egyszerre gyermeki és nőies volt, s ezáltal megválaszolhatatlan, percekre megbénította a gondolkodásomat.

„Ez a meggyőződése?”, tört ki belőlem.

„Mi a meggyőződésem? Hogy valaminek határai vannak! Még csak az kellene. Aminek nincsenek határai, nem létezik. A létezéshez az kell, hogy legyen más valami is, ennél fogva minden be

van határolva. Miért kell ahhoz meggyőződés, hogy egy valami az egy valami, és nem valami más, ami odább van?”

Ebben a pillanatban belém nyilallott, hogy nem egy másik emberrel, hanem egy másik világegyetemmel vitatkozom. Tettem még egy utolsó kísérletet, egy jogosnak érzett kitérőt.

„Figyeljen rám, Caeiro... Nézze a számokat... Hol érnek véget a számok? Vegyük bármelyiket – mondjuk a 34-et. Ha továbblépünk, ott van a 35, 36, 37, 38 és így tovább, megállás nélkül. Nincsen olyan nagy szám, amelynél ne lenne még egy nagyobb...”

„De ezek csak számok”, tiltakozott mesterem, Caeiro.

És utána, utolérhetetlen gyermekiességgel pillantva rám, hozzátette:

„Mi is a 34 a valóságban?”

Presença 30. sz. 1931.

*

Mióta valaki először kijelentette, szokás azt mondani, hogy egy filozófiai rendszer megértéséhez feltétlenül szükséges megismerni a filozófus vérmérsékletét. Ez is, mint minden olyan dolog, ami bizonyosságnak látszik, és ezért elterjed – számárság; ha nem volna az, nem terjedt volna el. A filozófiát összekeverik a kialakulásával. Vérmérsékletem kimondathatja velem, hogy kettő meg kettő az öt, de ez az állítás – kettő meg kettő az öt – hamis, teljesen függetlenül attól, hogy milyen a vérmérsékletem. Érdekes volna megtudni, miképpen jutottam odáig, hogy ezzel a hamis állítással éljek, de ennek semmi köze nincsen magához a hamis állításhoz, csak megjelenésének okára ad magyarázatot.

Mesteremet, Caeiro-t vérmérséklete nem tette alkalmassá a filozófiára, és ezért filozófiájára – ami neki is volt, mint minden embernek – még az intellektuális közírás effajta játszadozásai sem lehettek hatással. Ahhoz nem fér kétség, hogy mesterem, Caeiro, a vérmérsékleténél fogva, mivelhogy költő volt, kifejezésre juttatott egyfajta filozófiát, azaz a mindenségről alkotott fölfogást. Ez a mindenségről alkotott fölfogás azonban ösztönös, és nem intellektuális eredetű volt; nem lehet fölfogásként bírálni, mivel nem jelenvaló, és nem lehet vérmérsékletként bírálni, mivel a vérmérséklet nem lehet bírálat tárgya.

Mesterem, Caeiro költői megnyilatkozásaiban szervesen jelenlévő eszmék több-kevesebb logikus következetességgel körvonalazódtak Ricardo Reis bizonyos elméleteiben, az én bizonyos elméleteimben, viszont tökéletes formát kaptak António Mora filozófiai rendszerében. Caeiro annyira termékeny, hogy mind a hárman, akik lelkünk gondolkodásmódját mindannyian közös mesterünknek köszönhetjük, külön-külön olyan értelmezését adtuk az életnek, hogy az a másik kettőtől alapvetően különbözött. Igazából semmi alapja nincsen annak, hogy valaki is összehasonlítsa az én metafizikámat Ricardo Reisével, mert egyik is, másik is pusztán költői képzelgés (ezzel ellentétben Caeiro-nál a lélek mélyén ott a költői bizonyosság, s ehhez nincs szükség magyarázatra), ennél fogva António Mora rendszerében kísérli megtalálni a maga magyarázatát, mert ő valóságos rendszert alkotott, és nem csupán valamiféle világnézetet vagy zűrzavart. De végeredményben, annak mértékében, ahogyan Caeiro közzétette a dolgokat, amelyek mind megtalálták biztos helyüket (s ezt mindannyian érzékeltük is) egy olyan logikai rendszerben, mely túlhaladta – akár csak egy kő vagy egy fa – az értelmünket, azok mégsem függtek össze egymással a látszólagos logika szerint, s mind Reis, mind pedig én (most ne beszéljünk Mora-ról, aki felettünk állt ezen a téren) arra törekedtünk, hogy logikus összefüg-

gést találunk abban, amit gondoltunk, vagy feltételeztük, hogy gondolunk a világról. És amit a világról gondoltunk, vagy feltételeztük, hogy gondolunk, Caeiro-nak köszönhetjük, mert ő fedezte fel a lelkünket, amelyet azután mi gyarmatosítottunk.

Valójában Reis, Mora és jómagam Caeiro három szerves értelmezését jelentjük. Reis és én, akik alapvetően, bár más-másféleképpen, költők vagyunk, még érzelmekkel megterhelve adjuk elő a mondandónkat. Mora tisztán intellektuális lényként, az értelmével nyilatkozik meg, s érzelmeit vagy vérmérsékletét elleplezi.

Az az életfelfogás, amit Ricardo Reis kialakított, nagyon világosan kiütözik az ódáiból, mert Reis minden esetleges hibája ellenére is világos. Ez az életfelfogás tökéletesen semminemű, ellentétben Caeiro-éval, amely ugyancsak semminemű, de éppen ellenkező előjellel. Ricardo Reis szerint semmi sem tudható a világmindenségről, azt kivéve, amit valóságosként megtapasztalhattunk az anyagi mindenségben. Nem feltétlenül szükséges, hogy valóságosként fogadjuk el ezt a mindenséget, mégis így kell elfogadnunk, mivel nem tapasztaltunk meg egy másikat sem. Ebben a mindenségben kell élnünk, metafizika nélkül, erkölcs nélkül, szociológia nélkül, politika nélkül. Egyezünk ki ezzel a külső mindséggel, mert csak ez rendeltetett számunkra, amiképpen kiegyeznénk egy király mindenre kiterjedő, abszolút hatalmával, nem vitázva arról, hogy jó-e vagy sem, egyszerűen csak azért, mert az, ami. Tegyük a lehető legkevesebbet, zárkózzunk be minél jobban azokba az ösztönökbe, amiket kaptunk, és olyképpen használjuk őket, hogy mennél kevesebb kellemetlenséget okozzunk magunknak és másoknak, mert nekik éppen annyi joguk van rá, hogy ne találkozzanak össze kellemetlenségekkel. Negatív erkölcs, de világos. Együnk, igyunk és szeressünk (de ne kötődjünk érzelmileg az ételhez, italhoz és a szerelemhez, mert ez később kellemetlenségeket

okozhat); az élet egyetlen nap csupán, és az éjszaka biztosan eljön; ne tegyünk senkivel se jót se rosszat, mert nem tudjuk, hogy mi a jó vagy a rossz, és még azt sem tudjuk, hogy nem tesszük-e meg valamelyiket, amikor úgy gondoljuk, hogy éppen az ellenkezőjét tesszük; az igazság, ha létezik, az Istennel van, azaz, azokkal az erőkkel, amelyek megalkották, vagy megteremtették, vagy kormányozzák a világot – azokkal az erőkkel, amelyek mivel működésük során semmibe veszik minden eszménket arról, ami erkölcsös, és minden eszménket arról, ami erkölcstelen, nyilvánvalóan túllépik vagy meghaladják a jó és a rossz bármiféle fogalmát, és nem lehet tőlük semmi jót és semmi rosszat sem várni irányunkban. Sem az igazságban való hitet, sem a hazugságban való hitet, sem optimizmust, sem pesszimizmust. A semmi: a táj képe, egy pohár bor, egy kevés szerelmi érzést nélkülöző szerelem és az az elmosódó szomorúság, hogy nem érthetünk semmit, és el kell veszítenünk azt a keveset, ami megadatott nekünk. Ez Ricardo Reis filozófiája. Azaz Caeiro filozófiája, amelyet megkeményített, meghamisított a művészi forma. Valósággal Caeiro filozófiája, de másféleképpen: a homorú oldala annak az ívnek, amelynek Caeiro filozófiája a domború oldala, nála önmagába fordul az, ami Caeiro-nál kitárulkozik a Végtelen felé – igen, ugyanazon végtelen felé, amelyet tagad.

Ez – a dolgok ilyen mélységesen negatív képzete – az, ami Ricardo Reis költészetét felruházza azzal a keménységgel, amelynek meglétét senki nem tagadhatja, ha mégoly csodálója is ennek a költészetnek; és aki csodálja – kevesen vannak – egyébként éppen ezért a hidegségéért csodálja. Ennyiben Caeiro és Reis egyforma, azzal a különbséggel, hogy Caeiro úgy hideg, hogy nincsen benne keménység; Caeiro, aki Reis világlátásának filozófiai gyermekkor, úgy hideg, mint egy szobor, vagy egy behavazott hegycsúcs, Reis pedig úgy hideg, mint egy szép sír- emlék, vagy egy csodálatos szikla, amelyre soha nem süt a nap,

ezért belepte a moha. Ezért aztán Reis költészetéből, amely szigorúan klasszikus formában íródott, teljesen hiányzik a remegés, még inkább, mint Horatiuséból, noha érzelmi és intellektuális töltése erősebb. Olyan mértékig intellektuális, következőképpen hideg Reis költészete, hogy aki nem érti valamelyik versét (ami könnyen megeshet, annyira tömör mindegyik), nem éri meg a ritmusát sem.

Velem ugyanaz történt, ami Ricardo Reissel, csak annyi volt a különbség, hogy éppen ellenkező előjellel. Reis intellektuális lény, s csak annyi érzékenység van benne, amennyi egy intellektuális lénynek szükséges ahhoz, hogy az értelme ne legyen pusztán matematikai értelem, mindössze annyi, amennyire egy embernek szüksége van ahhoz, hogy egy hőmérő segítségével megbizonyosodhassanak arról, nem halott. Én reménytelenül érzékeny és reménytelenül intellektuális lény vagyok. Ebben hasonlítok (bár bennem talán egy kicsit több ez érzékenység és egy kicsit kevesebb az intellektus) Fernando Pessoa-hoz; de amíg Fernando-ban az érzékenység és a szellem egybevegyül, összekeveredik, egymásba hatol, bennem párhuzamosan, jobban mondva egymásra rétegződve létezik. Nem házastársak, hanem meghasonlott ikrek. Ilyenképpen ösztönösen alakítottam ki a filozófiámat Caeiro sugalmazásának abból a részéből, amelyből Ricardo Reis nem használt fel semmit. Caeiro azon részére gondolok, amelyet tökéletesen kifejez ez a verssor „S a gondolataim érzékelések voltaképp”; Ricardo Reis abból a versorból eredeztette a lelkét, amelyet Caeiro elfelejtett megírni: „Az érzékeléseim gondolatok voltaképp”. Amikor „szenzacionistának” vagy „szenzacionista költőnek” neveztem magam, nem akartam valamiféle költői iskola kifejezést használni (Tè jó isten! Iskola!); a szónak filozófiai értelme van.

Semmi másban nem hiszek, csak érzeteim létezésében; nincsen más bizonyosságom, még annak a külső mindenségnek a

bizonyossága sem, amelyet ezek az élmények elébem tárnak. Nem látom a külső mindenséget, nem hallok a külső mindenséget, nem tapintom ki a külső mindenséget. Vizuális érzeteimet látom, auditív érzeteimet hallom, taktilis érzeteimet kitapintom. Nem a szememmel látok, hanem a lelkeimmel, nem a fülemmel hallok, hanem a lelkeimmel, nem a bőrömmel tapintok, hanem a lelkeimmel. Ha megkérdezik tőlem, mi a lélek, azt válaszolom, hogy én vagyok. Ebben áll az én alapvető különbségem Caeiro és Reis intellektuális alapállásával szemben, ami ugyanakkor nem jelent különbséget a Caeiro-ban megnyilatkozó ösztönös és érzelmi alapállástól. Számomra a világmindenség csupán egy általam létrehozott képzet, minden élményem dinamikus és kivetülő szintézise. Megállapítom, vagy úgy gondolom hogy megállapítom, az én élményeim más lelkek élményeinek nagy része egybeesik, és ezt az egybeesést nevezem külső mindenségnek vagy valóságnak. Ez semmit nem bizonyít a mindenség abszolút valóságával kapcsolatosan, mert létezik kollektív hipnózis. Láttam már olyan kiemelkedő hipnotizőrt, aki nagy számú embert bírt rá arra, hogy lássa, valóságosan lássa azt a hamis időt az óráján, amely nem is volt ott. Ebből egy felsőbb Hipnotizőr léteére következtetek, akit Istennek nevezek, mivel befolyását képes ráerőltetni nagyszámú lélekre, amelyeket mindazonáltal nem tudom, hogy ő teremtett-e vagy sem, mert nem tudom, mit jelent teremteni, ugyanakkor viszont lehetséges, hogy mégis megteremtette mindegyiket önmagának, mint ahogyan a hipnotizőr is sugalmazhatja nekem, hogy más valaki vagyok, vagy érezhetek olyan fájdalmat, amelyről nem mondhatom, hogy nem érzem, mert érzem. Nekem valaminek a „valóságos volta” azt jelenti, hogy megtapasztalható valamennyi lélek által, és ez arra késztet, hogy higgyek egy Végtelen Hipnotizőrből, mivel megteremtett egy világmindenségnek nevezett érzetet, amelyet minden lélek képes megtapasztalni, nem

csak a valóságosak, hanem még a lehetségesek is. Különben is mérnök vagyok – azaz nem rendelkezem a mérhető dolgok mérhető valóságától és a meg nem mérhető dolgok virtuális valóságától független erkölccsel, politikus viselkedéssel vagy vallással. Költő is vagyok, és olyan esztétikát vallok magaménak, amely önmagában létezik, nincsen semmi köze ahhoz a filozófiához, amellyel rendelkezem, vagy ahhoz az erkölchöz, politikus viselkedéshez vagy valláshoz, amelyet alkalmanként vallanom kell.

António Mora éppen ellenkezőleg. Ő a maga teljességében megkapva Caeiro üzenetét, valóban erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy filozófiává alakítsa, imitt-amott világosabbá téve, átrendezve, átformálva, megváltoztatva. Nem tudom, hogy António Mora filozófiája ugyanaz-e, mint ami Caeiro-é volna, ha mesteremnek lett volna filozófiája. De elfogadom, hogy Caeiro filozófiája lenne, ha volna neki, s nem költő volna, hogy ne lehessen neki. Ilyenképpen, ahogy a magból kisarjad a növény, s ez a növény nem a megnagyobbodott mag, hanem valami egészen más kinézetű dolog, Caeiro költészetének teljességében rejtőző csírából természetesen nőtt ki az a másféle és összetett test, amely Mora filozófiáját alkotja. Mora filozófiáját egy következő szakaszban fogom ismertetni. Fáradt vagyok ahhoz, hogy meg akarjam érteni.

1931. február 27.

*

Mesterem, Caeiro minden embernek a mestere volt, s rendelkezett azzal az adottsággal, hogy mester lehessen. Mindazok között, akik megfordultak Caeiro társaságában, szót váltottak vele, vagy rendelkeztek azzal a fizikai képességgel, hogy kap-

csolatba kerüljenek a szellemével, nem akadt egyvalaki sem, aki ne más emberként tért volna meg ebből az egyetlen Rómából, ahonnan senki nem jött úgy vissza, ahogyan oda ment – hacsak eleve nem volt olyan, mint az emberek legtöbbször, azaz nem volt képes arra, hogy egyéniség legyen, mert nem volt létezésétől fogva a térben egy más testektől elválasztott test, amelyet emberi tömege jelképesen megrontott.

Egyetlen alsóbbrendű embernek sem lehet mestere, mert a mester nem talál benne semmit a puszta létezésen kívül. Ha ebből az igazságból indulunk ki, a határozott és erős vérmérsékletű emberek könnyen hipnotizálhatók, a normális emberek viszonylag könnyen hipnotizálhatók, ámde nem hipnotizálhatók az idióták, az imbecillisek, a gyöngö és széthulló jelleme. Ha valaki erős, képes érezni.

Mesterem, Caeiro környezetében, ahogy ezekből a sorokból kiviláglik, leginkább három személy forgolódott – Ricardo Reis, António Mora és jómagam. nem teszem meg senkinek azt a szívességet, még magamnak sem, hogy azt mondjam, három, az általában vett és állati szinten élő emberiségtől, legalábbis tudatilag gyökeresen különböző személyiség voltunk vagy vagyunk. Mindazt, ami a mostani lelkünkben a legjobb, mind a hárman mesteremmel, Caeiro-val fenntartott kapcsolatunknak köszönhetjük. Mindannyian mások – azaz, még inkább önmagunk – vagyunk attól fogva, hogy az Istenek eme hús-vér jelenlétét valóságosan megtapasztalhattuk.

Ricardo Reis látens pogány volt, aki nem azonosult a modern étellel, és nem azonosult azzal az antik étellel sem, amelybe születnie kellett volna – nem azonosult a modern étellel, mert értelme más fajtájú és minőségű volt; nem azonosult az antik étellel, mert nem élhette meg, ugyanis nem lehet megélni azt, ami nincsen jelen. Caeiro, a pogányság újjáélesztője, vagy még inkább örökkönvalóságának megalapozója, fölébresztette benne a hiány-

zó érzékenységet. Így Ricardo Reisből az a pogány lett, ami már akkor is volt, mielőtt még megnyilatkozott volna benne. Ricardo Reis egyetlen verset sem írt azelőtt, hogy Caeiro-t megismerte, és már huszonöt éves volt, amikor ismeretséget kötött Caeiro-val. Attól fogva, hogy megismerte Caeiro-t, és hallotta tőle A nyájak őrizője-t, Ricardo Reis tudta, hogy lényegében költő. Vannak fiziológusok, akik állítják, hogy lehetséges a nemi jelleg megváltoztatása. Nem tudom, igaz-e ez, mert nem tudom, hogy valami is „igaz”-e. De az bizonyos, hogy Ricardo Reis női énjét elhagyva férfi lett, vagy férfi énjét elhagyva nő lett – kinek hogy tetszik –, amikor kapcsolatba került Caeiro-val.

António Mora az elméletieskedés szeszélyeinek áldozó árnyalak volt. Állandóan Kanton rágódott, és elméletileg próbálta meghatározni, hogy van-e értelme az életnek. Mint minden erős ember, ő is határozatlan volt, és ezért nem találta meg az igazságot, vagy azt, amit számára az igazság volt, és ami számomra is ugyanaz. Amikor találkozott Caeiro-val, rátalált az igazságra. Mesteremtől, Caeiro-tól megkapta azt a lelket, amely korábban hiányzott belőle; a korábbi elhanyagolható Mora-t jelentős Mora-vá változtatta. Ennek eredményeképpen történt meg Caeiro ösztönös gondolatainak rendszerré és logikai igazsággá tömörítése. A nagyszerű végeredmény pedig két eredeti és gondolatokban gazdag tanulmányban öltött testet, amelyek címe *Az istenek visszatérése és Bevezetés a pogányság átalakításához*.

Ami engem illet, mielőtt Caeiro-t megismertem ideges lény voltam, és nem foglalkoztam semmivel. Később ismertem meg mesteremet, Caeiro-t, mint Reis és Mora, akik 1912-ben, illetve 1913-ban ismerték meg őt. Én 1914-ben ismerkedtem meg Caeiro-val. Már volt néhány versem – három szonettet és két hosszabb költeményem (a *Karnevál* és az *Opiárium*). Ezek a szonettek és költemények érzékeltetik, mit éltem át, amikor elvesztettem a lábam alól a talajt. Amint megismerkedtem Caeiro-val,

megtaláltam magam. Londonba érkezve máris megírtam a *Győzelmi ódá*-t. És attól fogva így vagy úgy, de én magam voltam.

Még különösebb Fernando Pessoa esete, aki valójában nem is létezik. Caeiro-t valamivel előttem ismerte meg, 1914. március 8-án – nekem így mondta. Ebben a hónapban Caeiro egy hetet Lisszabonban töltött, és Fernando akkor ismerte meg őt. Hallotta tőle *A nyájak őrizője*-t, s az ő (Caeiro) lázában égve hazasietett, és egyvégtében, illetve egyetlen lendülettel megírta a *Rézsútos eső*-t.

A *Rézsútos eső* egyáltalán nem hasonlít mesterem, Caeiro egyetlen verséhez sem, hacsak nem egyenes vonalú ritmikus mozgásában. De Fernando Pessoa képtelen lett volna azokat a csodálatos verseket előhozni belső világából, ha nem ismeri Caeiro-t. De néhány perccel azután, hogy Caeiro-t megismerte, olyan lelki megrázkódtatásban volt része, aminek eredményeképpen megszülettek ezek a versek. Ez nyomban utána történt. Mivel páratlanul kifinomult érzékenységgel rendelkezik, amelyet páratlanul kifinomult intelligencia kísér, Fernando nyomban reagált a Nagy Védőoltásra – az intelligens emberek ostobasága elleni védőoltásra. Fernando Pessoa művészetének csúcsa a *Rézsútos eső*, ez a hat részből álló költemény. Lehetnek, vagy megszülethetnek ennél kiemelkedőbb alkotások életművében, de ennél eredetibb egy sem lesz, újszerűbb egy sem lesz, és nem tudom, hogy lesz-e ennél kiemelkedőbb egyáltalán. Sőt nem is lesz olyan, ami valóságosabban Fernando Pessoa-i, bensőségesebben Fernando Pessoa-i lenne. Mi fejezhetné ki jobban állandóan éber intellektualitásának kifinomult érzékenységet, eleven és szét-szórt figyelmét, ön maga elemzésének forró árnyalatosságát, mint ezek az „interszekcionista” költemények, amelyekben a lelkiállapot egy időben megkettőződve van jelen, ahol az egymástól elváló szubjektivitás és objektivitás egyesül és mégis különáll marad, ahol a valóságos és a valószínűtlen egybevegyül, hogy igen-

csak különbözőek maradjanak. Fernando Pessoa ezekben a versekben saját lelkének leghívebb fényképét adta. Egy pillanatra, egyetlen egy pillanatra eljutott teljes önmagához, amellyel nem rendelkezett korábban, és soha többé nem is fog rendelkezni, mert nem létezik.

Éljen a mesterem, Caeiro!

(dátum nélkül)

*

Egy nap Caeiro igencsak elképesztő dologgal állt elő. A lélek halhatatlanságáról beszélgettünk, vagyis inkább csak én beszéltem, és kifejtettem, hogy erre a képzetre szükség van, még ha hamis is, azért, hogy az értelmünkkel elviselhetővé váljon a létezés, és többet is lássunk benne, mint egy több-kevesebb tudatossággal összehordott kőhalmot.

– Nem tudom, mit jelent az, hogy szükséges, mondta Caeiro.

Kérdéssel válaszoltam neki: – Mondjon meg nekem valamit. Mit jelent magának Caeiro?

– Mit jelentek én saját magamnak? kérdezett vissza Caeiro. – Önmagam érzete vagyok.

Soha nem felejttem el, mennyire a lelkembe hasított ez a mondat. Sokféleképpen értelmezhető, még Caeiro szándékával ellentétes módon is. De ösztönösen tört föl, mint a nap egy sugara, amely váratlanul felfénylik.

(dátum nélkül)

*

„Soha nem változtatok azon, amit leírtam”, mondta nekem egy alkalommal mesterem, Caeiro. „Azért írtam úgy le, mert

úgy éreztem, és semmi ok nincsen arra, hogy ma másképpen érezzek. A verseim sokszor ellentmondanak egymásnak, ezt jól tudom, de mit számít ez, ha én nem mondok ellent önmagamnak? Néhány versemben vannak olyan dolgok, tudja-e?, amiket ma már semmilyen körülmények között nem tudnék megírni. De akkor megírtam őket, mert az akkori körülmények alkalmasak voltak rá, hogy megírjam őket. Ezért maradnak meg olyannak, amilyenek.”

Amikor megkértem, példát is hozott minderre:

„Vizsgáljon meg például néhány dolgot a Kisjézusról szóló versemben. Ma már még rossz pillanatomban sem írnám le, hogy „látásomnak az ujja mutat irányt”. Képtelen lennék azt leírni, hogy „játszik az álmaimmal”, meg, hogy néhányat fejtetőre állít, és némelyikből tornyot épít, és más hasonló dolgokat. Végül is ma már képtelen volnék arra, hogy ezt a verset megírjam, és ez mindent megmagyaráz.

Védelmembe vettem a verset, és azokat a mondatokat, amelyeket Caeiro kifogásolt benne.

„Nem, semmiképpen sem lehet megvédeni őket. Teljességgel hamisak. A pillantásnak egy ujj nem mutathatja meg az irányát, csak a pillantás. Az álmokkal nem lehet úgy játszadoxni, mintha játékkockák vagy üres gyufásdobozok volnának. De ez még semmi. Rossz pillanatomban írtam, és én a rossz pillanataimban is én vagyok, bár rosszféleképpen.

„Tökéletesen emlékszem arra, hogyan született meg ez a vers. B... atya nálunk járt, beszélgetett a nagynénémmel, s annyira felbosszantott azzal, amit mondott, hogy megírtam ezt a verset, s kiadtam vele a mérgemet. Ezért annyira más, mint a többi versem. De ez az ingerült állapot hamis lelkiállapot bennem; éppen ezért ebben a versben nem igazán én szólalok meg, ha-

nem az ingerültségem, és az a személyiség, amelyik az ingerültségtől megszólal az emberben.

„Ma, ha ingerült volnék – ami már nagyon nehezen történhetne meg – nem írnék semmit. Hagynám, hadd legyen ingerült az ingerültségem. Azután, amikor feltámadna bennem a vágy hogy írjak, írnék. Hagynám, hogy az írás vágya írjon.

„Olykor még ma is írok egy-egy olyan verset, amellyel nem értek egyet; de megírom. Ahogyan érdekesnek találok minden embert, mert nem azonos velem, néha érdekesnek találok egy-egy olyan pillanatot is, amikor nem vagyok azonos magammal. Mindenesetre ma már nem tudok úgy eltávolodni magamtól, ahogy akarok, mint abban a Kisjézusról írt versemben. El tudok távolodni magamtól, de a valóságtól már nem távolodom el.”

Caeiro néhány pillanatig hallgatott. Azután így folytatta:

„A mostani verseim közül abban távolodtam el leginkább önmagamtól, amelyet a múlt hónapban írtam, Ricardo Reis és António Mora a pogányságról és az istenekről folytatott beszélgetése után (meglehet az *Össze nem tartozó költemények* „Bármit elgondolni kész vagyok.” kezdetű versére gondolt).

„Hallgattam őket, és elképzelttem, miképpen lehet elképzelni egy vallást. És eszembe jutott, hogy valahogy ilyenképpen. Ezért írtam meg a verset, nem mint költői művet, hanem mint a képzelet művét... Igen, mintha mesét mondanék egy kisgyermeknek. Szólnom kellett a Királyfiról... Tündérmeséket is tudok mesélni – de természetesen csak egyetlen egyszer...”

„Van egy olyan verse”, mondtam, „amely egy kicsit ilyesféle”. És mivel Caeiro kérdően nézett rám, „Az, amelyikben egy távoli, világló ablakú házban lévő emberről beszél, és azt írja, hogy amikor már nem látja azt az embert, akkor már nem is valóságos”. (Természetesen az *Össze nem tartozó költemények* „Éjszaka van. Nagyon sötét éjszaka. Egy távoli házban...” kezdetű verséről van szó.)

„Nem azt mondom, hogy nem valóságos többé: azt mondom, hogy nem valóságos számomra. Nem azt akarom mondani, hogy láthatatlanná válik azoknak, akik ott vannak, ahol láthatják. Számomra vált láthatatlanná. Akár meg is halhatott.”

„Ennélfogva elfogadja a valóság két formáját?”

„Kettőnél jóval többet”, válaszolt meglepetésemre mesterem, Caeiro. „Figyeljen csak jól... Az a szék – szék, és az a szék – fa, és az a szék annak az anyagnak a lényege, amelyből a fa felépül, de nem tudom, hogy kémiai összetételét tekintve micsoda, és a szék talán – egészen bizonyosan – még sok minden más is. De mindez együtt. Ha nézem, akkor elsősorban szék; ha megérintem, akkor elsősorban fa; ha beleharapnék és érezném a fa ízét, akkor elsősorban a fa összetétele volna. Olyan ez, mint valaminek a jobb- és a baloldala, az eleje és a hátulja. Mindegyik oldala valóságos, a maga oldaláról nézve. Az az ember, akit már nem látok, valóságos lehet, de egy másik oldaláról, és mivel én nem azon az oldalon vagyok, számomra megszűnt valóságosnak lenni.

(dátum nélkül)

*Írta és az idézett szövegrészleteket fordította
Pál Ferenc*

Felhasznált, és Alberto Caeiro költészetének esetleges jobb megismerését segítő művek:

Obras de Fernando Pessoa I-III. Lello & Irmão Editores, Porto, 1986

Fernando Pessoa: *Obra Poética*, Editora Nova Aguilar S. A., Rio de Janeiro, 1997

Álvaro de Campos: *Notas para a Recordação do meu Mestre Caeiro*, Editorial Estampa, Lisboa, 1997

Robert Bréchon: *Estranho Estrangeiro*, Quetzal Editores, Lisboa, 1996

Georg Rudolf Lind: *Estudos sobre Fernando Pessoa*, Imprensa Nacional – Casa da Moeda, Lisboa, 1981

Teresa Rita Lopes: *Pessoa por Conhecer*, Editorial Estampa, Lisboa, 1990

José Augusto Seabra: *Fernando Pessoa ou o Poetodrama*, Imprensa Nacional – Casa da Moeda, Lisboa, 1988

A NYÁJAK ÓRIZŐJE
(1911–1912)

I.

ÉN SOHA NEM ŐRIZTEM NYÁJAKAT

Eu nunca guardei rebanhos

Én soha nem őriztem nyájakat,
Mégis, úgy tetszik, mintha őriztem volna.
A lelkem, akár egy pásztor,
Ismeri a szelek s a nap járását,
Szorosan együtt él az évszakokkal,
Szemlélődve követi változásaik.
Az ember nem háborította Természet nyugalma
Mellém telepszik hatalmasan.
De én szomorú vagyok, mint az alkonyat,
Elképzelt napleszentülés,
Amikor hideg árad a síkság mélyén
És már érezni az éjszakát, amely
Pilleként beleng az ablakon.

Mélabúm a békesség maga,
Mert természetes jussunk a harmónia,
Amely akkor igazán jelenvaló,
Ha a lélek oly önfeledt, hogy észre sem veszi,
Amikor virágokat gyűjt csokorba a kéz.

Kolompok öblös hangjaként,
Amely idehallik az útkanyaron túlról,
Békességesek a gondolataim.
S lehet, azért vagyok bánatos, mert tudom, nyugalmasak
De ha mindezt nem sejteném,
Akkor a kielégülésbe-szomorodás helyett
Derűs beteljesülésre váltanának.

A gondolkodás zavarba ejt, olyan, mint esőben járni,
S amikor feltámad a szél, úgy tetszik, hogy még jobban zuhog.

Nincs bennem nagyratörés, dicsvágy,
Nekem a költő-lét nem babérért törtetés,
Csak alkalom, hogy egyedül legyek.

S ha olykor eljátszom a gondolattal,
Képzeletben bárány vagyok
(Netán egy egész nyájként
A hegyoldalba szétáradok
S hogy egyidőben sokféle nagyszerűség lehetnék),
Azért van, mert tovább zeng bennem, mit napnyugtakor írok,
Vagy amikor felhő horzsolja a fényt,
És a csönd a fűben cikázva szertefut.

Amikor az asztalhoz ülök verset írni,
Vagy kóborlok az utakon s az ösvényeken,
Gondolkodva költeményeket rovak egy benső papírra,
S pásztorbotot érzek a kezemben,
Látom szavaimat, mint újságkivágásokat,
Megjelenni egy dombtetőn,
Elnézem a nyájjamat, és látom a gondolataimat,
Elnézem a gondolataimat és látom a nyájjamat,
Tétován mosolygok, mint aki nem érti, amit néki mondanak,
És mégis úgy tesz, mintha értené.

Üdvözlöm mindenik olvasómat,
Alighogy föltűnik postakocsijuk a domb tetején,
Én a kapuban állván
Leveszem előttük széles kalapom,

Üdvözlöm őket, kívánok éltető napocskát
És esőt, amikor nagyon elkélne már,
Kívánom, hogy a házukban
A nyitott ablak mellett
Egy kedvenc székük mindig legyen,
Ahová verset olvasni leülnek...
S közben arról meditatálnak,
Hogy a vegetáció olyan természetes része vagyok,
Akár az az öreg fa,
Melynek árnyékába gyerekkorukban
Játéktól elcsigázva lehuppantak,
És forró homlokukról a verítéket
Csíkos játszóruhájuk ujjába törölték.

1914. március 8.

II.

A PILLANTÁSOM PONTOS, MINT EGY NAPRAFORGÓ.

O meu olhar é nítido como um girassol.

A pillantásom pontos, mint egy napraforgó.
Szokásom csatangolni járt s járatlan utakon
Nézegetek jobbra, balra
És néha koronként hátrafelé...
S amit látok minden pillanatban
S az is, amit azelőtt sose láttam,
Lenyűgözi lényem,
Mert képes vagyok még az eredendő ámulatra,
Amely csak egy gyereket tölthetne el, ha születése percében
Tudatosulna benne, hogy valóban a világra jött...
Úgy érzem, minden pillanatom születés,
Rácsodálkozás a Világ örök megújhódására...

Hiszek a világban, mint egy százszorszépbén,
Mert látom. de nem töprenkedem rajta,
Mivel gondolkodni annyi, mint félreérteni...

A világ nem azért van, hogy okoskodásaink tárgya legyen
(Aki fúrton fúrt spekulál, olyan mintha a szemével volna baj),
Hanem azért, hogy szemléljük, és eggyé váljunk vele...
Nekem nincsen filozófiám: érzékeim vannak...
És nem azért beszélek a Természetről, mert tudom, miféle,
Hanem mert szeretem,
S aki szeret soha nem tudja, kit, mit,
Miért szeret s azt sem, szeretni mit jelent...

Szeretni: örök ártatlanság,
És az egyetlen ártatlanság, ha nem gondolkozol...

1914. március 8.

III.

ESTEFELÉ KIKÖNYÖKLÖK AZ ABLAKOMBA,
Ao entardecer, debruçado pela janela,

Estefelé kikönyöklök az ablakomba,
Tudván, hogy rézsút átellenben már ott vannak a mezők,
És amíg nem kezd égni a szemem
Cesário Verde verseit olvasom.

Mennyire sajnálom őt! A vidéki embert,
Aki szabad rabként járkált a városban.
De ahogyan a házakra nézett,
Vágy az utcákat bámulta,
Ahogyan a dolgokat fogadta,
Az a fákat néző ember viselkedése volt,
Aki szemével végigjárja lefelé az utat, melyet koptatni szokott,
És elgyönyörködik a mezők virágaiban...

Ezért ülte meg az a nagy bánat a lelkét,
Bár erről igazán sose beszélt,
De úgy bolyongott a városban, mint aki réteken barangol,
Szomorúsága, mint a könyvlapok közt préselt növényeké,
S a vázába tett, vágott virágoké...

IV.

MA DÉLUTÁN LEZÚDULT A VIHAR

Esta tarde a trovoada caiu

Ma délután lezúdult a vihar

Az ég meredélyein

Kőgörgetegként lavinázott alá...

Mint amikor valaki egy emeleti ablakból

Égy asztalterítőt kiráz,

És a morzsák sűrű zuhogással

Neszezve földet érnek,

Szakadt az eső az égből

S feketére verte az utakat...

Amikor a villámok megreszkettették a levegőt,

S a dörgésektől rezgett az űr,

Mint egy hatalmas fej, amely mindig nemet int,

Ki tudja, miért – félttem,

S elkezdtem fohászolni Szent Borbálához,

Mintha valami elaggott nagynéni volnék...

Oh! Szent Borbálához imádkozva

Még egyszerűbbnek tudtam magam,

Mint amilyen vagyok...

Akár ha családi körben, egy kis házban éltem volna,

Melyben úgy töltöttem napjaim,

Olyan nyugodtan, mint a kert fala;

Bírok bár gondolattal, érzellemmel, de csak úgy,

Ahogy a virágnak van színe, illata...

Olyannak képzeltem magam, aki hihet Szent Borbálában...

Bárcsak hihetnék Szent Borbálában!

V.

JÓ ADAG METAFIZIKA VAN ABBAN, HA AZ EMBER

NEM GONDOL SEMMIRE.

Há metafísica bastante em não pensar em nada

Jó adag metafizika van abban, ha az ember

nem gondol semmire.

Mit tartok én a világról?

Tudja a fene, mit tartok a világról!

Ha megbetegszem majd, akkor gondolkodom velem.

Milyen eszme nevében közelítek a dolgokhoz?

Mi a véleményem okról és okozatról?

Mennyire elmélkedtem gyümölcsözően Istenről, a lélekről,

És a világ teremtéséről?

Nem tudom. Mindezekkel foglalkozni nekem annyi,

hogy becsukom a szemem.

És nem gondolkodom. Behúzom a függönyöket

Az ablakomon (noha nincsenek is rajta függönyök).

A dolgok titka? Tudom is én, mi a titok!

Az egyetlen titok, hogy van, aki titkon rejtelemre gondol.

Aki a napon áll és lehunyja szemét,

Elkezdni nem tudni, mi a nap,

S közben sok meleget árasztó dolgot megidéz.

De kinyitja a szemét és meglátja a napot,

És már nem gondol semmire,

Mert a nap fénye többet ér,

Mint az összes költő és filozófus gondolata.

Mert a nap nem tudja, mit cselekszik,

Hát nem is részrehajló, mindenkire egyformán ragyog.

(Mindez nevetségesnek hangozhat
Azoknak, akik nem tudják, mit jelent a dolgokra figyelni,
Így hát nem is érthetik azt, aki úgy közelít a jelenségekhez,
Hogy közben igazi lényegük meglátására tanít.)

Ám ha Isten a virágok, a fák,
A hegyek, a nap és a holdfény,
Akkor hiszek benne,
Akkor hiszek benne rendületlen,
S az életem egyetlen fohász, véget nem érő mise,
És eredendő gyónás.

Ám, ha Isten a virágok, a fák,
A hegyek, a nap és a holdfény,
Miért nevezem Istennek?
Hívom őt virágnak, fáknak, hegyeknek, napnak és holdfénynek;
Mert ha azért adatott meg a világnak, hogy lássam őt
Napnak, holdfénynek, virágoknak, fáknak, hegyeknek,
S ha úgy jelenik meg, mintha volna fák, hegyek,
És holdfény, nap és virágok,
Akkor valóban kívánja, ismerjem fel lényét
Fákban, hegyekben, virágokban, a hold fényében és a napban.

Ezért hát meghódolok előtte,
(Mi többet tudhatnék én Istenről, mint Isten önmagáról?)
Azáltal engedelmeskedem neki, hogy élek a
lélegzés vállalt kényszerében,
Mint, aki tágra nyitja a szemét és lát,
És hívom őt holdfénynek, napnak, virágoknak,
fáknak és hegyeknek.
Szeretem őt, és nem tanulmányozom.
Látva, hallva érzem jelenvalósága erejét
Követem, s övé minden pillanatom.

VI.

ISTENRE GONDOLNI ENGEDETLENSÉG AZ ISTENNEL SZEMBEN,

Pensar em Deus é desobedecer a Deus,

Istenre gondolni engedetlenség az Istennel szemben,
Mert Isten akarata, hogy ne ismerjük őt,
Ezért nem mutatkozott meg előttünk...

Legyünk egyszerűek és békések,
Mint a csermelyek és a fák,
És az Isten a szeretetébe fogad s megalkot
Szépnek, miként a csermelyeket s a fákat,
Zöld színekkel ruház fel a zsendülés évadán,
S ad egy folyót is, melyhez megtérhetünk,
ha majd bevégezzük!...

VII.

A FALUMBÓL MINDENT LÁTOK, AMIT A FÖLDRŐL A MINDENSÉGBEN
LÁTNI LEHET...

*Da minha aldeia vejo quanto da terra se pode
ver no Universo...*

A falumból mindent látok, amit a földről a Mindenségben
látni lehet...

Bár az én falum sem különb, mint bármely más kis település,
De a nagyságrendem, nem a természetem mérhető,
Hanem mindazzal, aminek látásához felérek...

A városokban az élet jóval sivárabb,
Mint az én otthonomban, itt a dombtetőn.
A városi házak mélyén kulcsra záratik a látás,
Elvész a szemhatár, eltérítik pillantásunk az égről,
Eltörpítenek és elrabolják mindazt, amit feltárhatna szemünk,
El így szegényítene, mert egyetlen gazdagságunk, hogy látunk.

VIII.

TAVASZÚTON, DÉLIDŐBEN,

Num meio-dia de fim de primavera

Tavaszu-ton, délidőben,

Volt egy ál-mom, mintha fényképet néztem volna,

Láttam Jé-zus Krisztust a földre szállni.

Egy hegyi lejtőn közeledett

Újra gyermekként,

Hancúrozva hentergett a fűben,

Letépte a virágokat, hogy aztán szélbe szórja őket,

Messzire hallatszott a nevetése.

Visszaszö-kött az égből.

Annál már jobban ide tartozott, hogy mímelje:

A Szentháromságban ő a második személy.

A mennyország csupán kulissza volt, elidegenülve

Virágoktól, fáktól, kövektől.

Az égben mindig komolykodást vártak el tőle,

S koronként újra meg újra emberré kellett válnia,

Hogy rendre keresztre feszítsék, s ő haldokolt

Fején a töviskoszorúval,

Nagyfejű szöggel átütött lábakkal,

Derekáról rongy csüngött alá,

Olyasféle, mint a bennszülöttek ágyékkötője régi képeken.

Még az sem adatott meg neki, hogy úgy legyen apja és anyja,

Mint a többi gyereknek.

Az apja két személy volt...

Az egyik egy József nevű öreg ácsmester,

Aki nem is volt az édesapja,

Míg a másik egy jámbor galamb képében jelent meg,

A földkerekség legfurcsább galambjaként,

Mert nem erről a világról származott s végül is galamb se volt.

Az anyja meg úgy fogant meg, hogy előtte még férfit nem ölelt.

Nem asszony volt, csupán egy bőrdöng,
Amelyben Krisztust a földre küldték,
Sorsául akarván, hogy ő, aki csak anyától született
És apja soha nem volt, tisztelje, szeresse szüleit,
Cselekedjen jót és hirdesse az igazságot!

Egy napon, amikor Isten éppen elszunyókált,
És a Szentlélek százfelé röpdösött,
A csodák ládikájához osont, és kicsent belőle hármat.
Az elsőt arra használta, hogy senki meg ne tudja: elszökött
A másodikkal örökre emberi gyermekké varázsolta magát.
A harmadikkal megalkotta a mindig keresztben
veszteglő Krisztus korpuszát,

S odahagyta az égben,
Hadd szolgáljon példaként a többieknek.
Aztán menekülve elindult a nap iránt,
És a földre ereszkedett az első sugáron, amit elkapott.

Ma a falumban él velem.
Helyre kis kölyök, nevetős és természetes,
A kézfejjével törli meg az orrát,
Beletrappol a víztócsákba,
Letépi a virágokat, gyönyörködik bennük majd elunja őket,
Kővel dobálja a szamarakat,
Gyümölcsöt lop a kertekből,
És sírva, visongva menekül a kutyák elől,
S a pórnép legnagyobb mulatságára,
Tudva, hogy ezt nem szeretik,
Úgy csintalankodik a lányokkal,
Akik fejükön korsóval
Csapatosan riszálnak végig az úton,
Hogy utánuk fut,
És föllebbenti a szoknyájukat.

Sok mindenre megtanított engem.
Arra is, hogyan közelítsek a világhoz,
Felfedi előttem a virágok titkát,
Megmutatja, milyen különleges lények a kövek,
Ha az ember a kezébe veszi
És figyelmesen tanulmányozza őket.

Az Istenről rosszakat mesél.
Azt mondja, olyan, mint egy meszesedő agyú, beteg vénember,
Aki mindig harákol s földre sercint,
És illetlen dolgokat mondogat.
Szűz Mária pedig az örökkévalóság
délutánjain harisnyát kötöget.

A Szentlélek a csőrével tollássza magát,
Odafészkel a székekre s olykor rájuk is pottyant.
Odafönt a mennyben legalább akkora a maradiság,
mint idelent az Egyházban.

Azt mondja, Isten semmit nem fog fel
A mindenségből, amit megteremtett.
„Ha ugyan ő teremtette, amiben kételkedem” –
„Állítja például, hogy teremtményei az ő dicsőségét zengik,
Nem zengnek azok semmit.
Ha énekelnének, dalnokok lennének,
Ám a lények csupán léteznek,
Ezért nevezik lényeknek őket.”
Amikor belefáradt az Úr szapulásába,
A Kisjézus elszunnyadt,
Az ölemben vittem hazáig.

.....

Együtt lakunk a házamban, fönt a dombon.
Ő az Örök Gyermek, az isten, aki hiányzott.
Ő az, aki üde természetességgel emberi,

Ő az isteni, aki mosolyog és játszik,
Ezért tudom teljes bizonyossággal,
Ő az igazi Kisjézus.

A már szinte istenien emberi gyermek,
Betölti mindennapjaim,
Ezért, hogy folytonos költői ihlet izzítja életem,
S a világ legapróbb rezdülése is
Bennem csodává nagyul,
Ezért, hogy a legparányibb hang, bármi nesz is legyen,
Olyan, mintha ő szólítana.

Az Új Gyermekek, aki velem lakik,
Nekem nyújtja az egyik kezét,
A másikat a mindeneknek.
És megyünk hárman a rendelt úton,
Szökdécselve, énekelve, nevetve,
Élvezvén a közös titkot,
Azt, hogy tudjuk, járjunk akármerre bár,
Nincs titok a világon
És megtérül minden fáradozás.

Az Örök Gyermekek jelenvalósága áthat engem.
Látásomnak az ujja mutat irányt.
S hogy játékosan meg-megcsiklandja fülem,
A hangokra még örömtelibb a kitérülésem.

Mondhatom, összeillünk remekül,
Akárhonnan legyünk is,
Mert soha nem egymáson járattuk az agyunk,
De együtt élünk ketten,
Olyan bensőséges harmóniában,
Mint a jobb meg a bal kéz.

Esténként eljátszogatunk a lépcsőn
Az öt kövecskével,
Komolyan, miként az egy istenhez meg egy költőhöz való,
Mert mintha mindegyik kő
Önmagában egy egész Világmindenség volna,
Hát vigyázni kell,
Nehogy lehulljon a földre.

Aztán mesélek neki az emberiségről.
Kétkedően mosolyog, nem hisz a fülének.
Nevet a királyokon s azokon is, akik nem királyok.
Nehéz szívvel hallgatja, amikor a háborúkról beszélek,
A pénz hatalmáról, és a hajókról,
Amelyek a tengereken füstköddel feketítik el a szemhatárt,
Mert tudja, mindezek mennyire talmiak, hiányzik belőlük
Az éltető igazság, a bimbót virággá fakasztó,
A napban is úgy ott lakozó, hogy
Sugari hegyet, völgyet formálni képesek
S közben szemfájdítón szikráznak a meszelt falakon.

Amikor elálmosodik, ágyba dugom.
Felkarolom s viszem a hálószobába,
S mintha egy nagyon tiszta és természetes
Anyai szertartást követnék,
Óvatosan meztelenre vetkőztetem.

Bennem alszik, a lelkemben.
Néha felriad éjszaka,
És játszik az álmaimmal.
Néhányat fejtetőre állít,

Némelyikből tornyot épít,
Megtapsolja magát,
S álmomban rákacag az álmomra.

.....

Ha majd meghalok, kisfiam,
Hadd legyek én a legkisebb fiú,
Vegyéél föl a nyakadba
És vigyéél be a házadba,
Vedd le rólam elnyútt emberlétem súlyát,
Fektesz az ágyadba,
S ha felébredek, mesélj nekem,
Hogy visszaaludjak,

És add nekem az álmaidat, hadd játsszak
Amíg megszületik az a nap,
Amelyikről te tudni fogod, hogy ez ama a nap.

.....

Íme az én Kisjézusom története.
Világos és áttekinthető
Miért ne lehetne hát igazabb
Mindannál, amit a filozófusok gondolnak,
Mindannál, amit a vallások tanítanak?

IX.

NYÁJAK ŐRIZŐJE VAGYOK.

Sou um guardador de rebanhos.

Nyájak őrizője vagyok.

Gondolataimból a nyáj.

S a gondolataim érzékelések voltaképp.

Mert a szememmel, a fülemmel,

A kezemmel és a lábammal,

Az orrommal és a számmal gondolkodom.

Egy virágot elgondolni annyi, mint látni és szagolni

És megenni egy gyümölcsöt annyi, mint

megismerni az értelmét.

Aztán egy meleg napon

Elfog a szomorúság, hogy mindezt annyira érzem.

Akkor leheveredek a fűre,

Becsukom égő szemem,

És egész testemmel elmerülök a valóságban,

Boldog vagyok, megelétem az igazságot.

X.

„ÜDVÖZ LÉGY, NYÁJAK ÓRIZŐJE,”
„*Olá, guardador de rebanhos,*”

„Üdvöz légy, nyájak őrizője,
ott az árokparton,
Mit súg neked a szél elsuhanóban?”

„Azt, hogy szél s hogy tovaszáll
S szállott már kezdetektől,
És szállani fog a jövőben is.
De mit mond neked?”

„Ennél messze többet.
Sok mindenről mesél nekem
Emlékekről, visszavágyódásokról,
Eseményekről, melyek meg sem estek.”

„Akkor te soha nem hallottad fújni a szelet.
A szél csak a szélről beszél.
Bármit is hallottál tőle, hazugság volt,
És ez a hazugság benned lakozik.”

XI.

ANNAK AZ ASSZONYNAK VAN EGY ZONGORÁJA

Aquela senhora tem um piano

Annak az asszonynak van egy zongorája
Kellemesre hangolt, ám futamaiból hiányzik
A folyók futása s a lombsusogás.

Mire jó akkor egy ilyen hangszer?
Többet ér, ha valakinek füle van hozzá,
És szereti a Természetet.

XII.

VERGILIUS PÁSZTORAI FURULYÁZTAK, DE

JÁTSZOTTAK MÁS HANGSZEREN IS

Os pastores de Virgílio tocavam avenas e outras cousas

Vergilius pásztorai furulyáztak, de játszottak más hangszeren is
És finomkodva daloltak a szerelemről.

(Azután én többé nem olvastam Vergiliust.

Mivégre is kellett volna?)

De Vergilius pásztorai, szegények,

megannyi hasonmás Vergilius,

S a Természet szép és örök.

XIII.

KÖNNYŰ, KÖNNYŰ, NAGYON KÖNNYŰ,

Leve, leve, muito leve,

KönnŰ, könnŰ, nagyon könnŰ,

Könnedecske szellő lengedez,

Tovalibben súlytalan.

És én nem tudom, mit gondolok

És nem is akarom kitalálni.

XIV.

NEM ÉRDEKELNEK A RÍMEK. RITKÁN TALÁLNI
Não me importo com as rimas. Raras vezes

Nem érdekelnek a rímek. Ritkán találni
Az erdőben egymás mellett két egyforma fát.
Úgy gondolkodom s írok, ahogy a virágoknak színe van
Bár jóval tökéletlenebbül,
Mert hiányzik belőlem az az isteni egyszerűség,
Hogy csak úgy magától értetődően legyek.

Nézem a világot és meghatódom.
Érzékenységem, akár a dombról lefutó vizeké,
S úgy születik bennem a költészet, ahogy a szél kerekedik...

XV.

EZ AZ EGYMÁST KÖVETŐ NÉGY DAL

As quatro canções que seguem

Ez az egymást követő négy dal
Különbözik mindattól, amit valójában gondolok,
Mehazudtolja érzeményeim,
Ellenkezője mindannak, ami én vagyok...

Amikor dalaim születtek, kór gyötört,
Ezért érződik rajtuk a természetesség,
Híven adják vissza elesettségem,
Azonosak azzal a magammal, aki most már nem vagyok.
Az is bizonyos, hogy betegségem idején
Egészen másként vélekedem, mint amikor egészséges vagyok
(Különben nem lennék beteg),
De így újra egészségesen
Gyökeresen másként látom a világot.
Valószínű, be akarom csapni a természetemet,
Ismerem gyöngéit, hiszen az enyém...
Beteg lehetek gondolatban és testben egyaránt,
Ám amikor maródi vagyok, nem tudnak kikezdeni más bajok.

Hiába hát e cáfolat-dalok,
Megtagadni nem tudnak engem,
Lelkem éjszakai tájképei ők,
Színük, fonákjuk egyre megy...

XVI.

SOKÉRT NEM ADNÁM, HA AZ ÉLETEM EGY ÖKRÖSSZEKÉR VOLNA.
Quem me dera que a minha vida fosse um carro de bois

Sokért nem adnám, ha az életem egy ökrösszekér volna.
Kora reggel nyikorogva döcögne végig az országúton
Aztán öreg estére visszatérne
Ugyanoda, ahonnan elindult.

Nem volna szükségem reményre – csak kerekre...
Nem volnának rajtam vénségem jelei, a ráncok, fehér haj...
Amikor már nem látnák hasznomat, levennék a kerekeimet
S roncsként hevernék egy szurdok mélyére lökve.

XVII.

A TÁNYÉROMON MICSODA KÍNÁLATA A TERMÉSZETNEK!

No meu prato que mistura de Natureza!

A tányéromon micsoda kínálata a Természetnek!

Testvéreim a növények,

Forrásokkal társalgó szentek,

Akikhez nem imádkozik senki...

Learatják, hogy feltálalhassák őket,

S amikor az elegáns éttermekben nyüzsgő,

Aranyláncos, jól szabott zakójú vendégek

Felhőtlen kedéllyel „Salátát” kérnek,

Eszükbe nem jut, mit is követelnek a Föld-anyától;

Üde, elsőszülött gyermekeit hozatják oda,

Az első hamvas szavakat, melyeket ő szült megújhódásra,

Az elsőként kibukkanó sokszínű életet,

Amilyet csak Noé láthatott,

Amikor visszavonult az özönvíz

S előtűntek az esőzöld hegyormok,

És a levegőégen át, melyen ama galamb is,

A szivárványhíd megjelent...

XVIII.

MIT NEM ADNÉK, HA ÉN LEHETNÉK AZ ORSZÁGÚT PORA,
Quem me dera que eu fosse o pó da estrada

Mit nem adnék, ha én lehetnék az országút pora,
És a szegénysorban sínylődők lába engem tapodna...

Mit nem adnék, ha lehetnék hömpölygő folyam,
És mosónők sora hajolgatna partomon...

Mit nem adnék, ha nyárfa lehetnék a folyó mentén,
És csak égbolt volna fölöttem és víztükör alattam...

Mit nem adnék, ha én volnék a molnár számarra
Akit gazdája ostorral ösztökél...

Minden lennék inkább, mint ez a lény, aki úgy
botorkál át az életén
Hogy hátra tekintve látja, sarkába mindig a bánat
szegődik kíséretül...

XIX.

AMIKOR A HOLDFÉNY ELÖMLIK A GYEPEN

O luar quando bate na relva

Amikor a holdfény előmlik a gyepen
Ki tudja miféle dolog ötlük eszembe...
Hallom a múltból öreg cselédünk hangját,
Aki valaha tündérmesét mondott nekem,
Miasszonyunkról is beszélt, aki koldusnak öltözött,
S éjszakákon át rózta az utakat,
Hogy segíthessen a szenvedő gyerekeken.

De ha már ezt sem hihetem igaznak,
Miért hull a hold fénye a fűre?

XX.

A TEJO SZEBB, MINT AZ A FOLYÓ, AMELYIK ÁTMEGY A FALUMON,
O Tejo é mais belo que o rio que corre pela minha aldeia,

A Tejo szebb, mint az a folyó, amelyik átmegy a falumon,
De a Tejo mégsem szebb a folyónál, amelyik átmegy a falumon,
Mert a Tejo nem az a folyó, amelyik átmegy a falumon.

A Tejo-n nagy hajók ringanak
És hajóznak rajta mindazok,
A kik azt is látják, ami már nincs is ott, mert ott él bennük
A hajók emléke.

A Tejo Spanyolországból ereszkedik alá
És Portugáliában éri el a tengert.
Ez mindenki számára közismert dolog,
De az már kevésbé köztudott, melyik az én falum folyója,
Honnan jön,
Hová tart,
És éppen, mert kevesebb emberhez tartozik,
Nagyobb és szabadabb az én falum folyója.

A Tejo-n a nagyvilág felé visz az út.
A Tejo-n túl ott van Amerika,
A szerencselovagok ígéret-földje.
Ám arra soha senki nem volt kíváncsi, hogy mi van az én
Falucskám folyóján túl.

Az én falum folyója nem gondolkodtat el semmin.
Aki mellette él, csupán ott él mellette.

XXI.

HA ELMAJSZOLHATNÁM AZ EGÉSZ FÖLDET,

Se eu pudesse trincar a terra toda

Ha elmajszolhatnám az egész földet,

És érezhetném az ízét,

Egy pillanatra boldogabb lennék...

De nem akarok mindig boldog lenni.

Időnként kell a boldogtalanság,

Mert csak így természetes emberi létezésünk...

Nem minden napunk napsütéses,

És aszályos időben esőért könyörgünk.

A boldogságot a boldogtalansággal együtt fogadom el,

Oly természetességgel, mint aki nem csodálkozik azon,

Vannak hegyek, síkságok,

Sziklás meredélyek és, hogy nő a fű...

A lényeg, hogy az ember természetesen,

bölcs megnyugvással élje meg

A boldogságot vagy a boldogtalanságot is akár,

Érezzen, mint aki néz,

Gondolkodjon, mint aki megy,

S amikor örökre lehunyja szemét, jusson

eszébe, bár meghal a nap,

De a napnyugta gyönyörű, és szép az

éjszaka is, mely rákövetkezik...

Így van, így legyen...

XXII.

MINT AKI EGY NYÁRI NAPON SARKIG TÁRJA HÁZA AJTAJÁT,
Como quem num dia de Verão abre a porta de casa

Mint aki egy nyári napon sarkig tárja háza ajtaját,
Kinéz s a mezők langy leheletében megfürdeti arcát,
Váratlanul így érint meg a Természet közelsége,
Érzéseimet így cirógatja végig,
És én összezavarodom, felfogni akarván
Pontosan nem is tudom, hogy mit...

De ki parancsolta, hogy érzékelni akarjak?
Ki mondta nekem, érezni muszáj?

Amikor a nyár megsimogatja arcomat
Könnyű, kézmeleg szellőjével
Csak hálát kell éreznem, mert szellő,
Vagy elégedetlenséget, mert meleg,
De bármiféleképpen is, mivelhogy érzem,
mert éppen így érzem, kötelességem érezni...

XXIII.

PILLANTÁSOM KÉK, MIKÉNT AZ ÉG

O meu olhar azul como o céu

Pillantásom kék, miként az ég

Békés, mint a napsütötte víz.

Kék és békés,

Mert nem kérdez és nem retteg...

Ha kérdeznék és rettegnék,

Nem sarjadna új virág a mezőkön,

Semmi nem változna szebbé a nap alatt...

(Még ha sarjadna is új virág a mezőkön,

És szebbé változna minden a nap alatt

Én akkor is kevesebb virágot éreznék a mezőn,

És rútabbnak látnám a napot...

Mert minden olyan, amilyen s ahogy van, olyképpen létezik,

Jó, elfogadom, de még nem köszönöm,

Ne látszódjék úgy, mintha rágódnék mindezen...)

XXV.

A SZAPPANBUBORÉKOK, AMELYEKET EZ A KISGYEREK

As bolas de sabão que esta criança

A szappanbuborékok, amelyeket ez a kisgyerek
A maga multságára szalmaszálból ereget,
Áttetszőségükben egész filozófiai rendszert teremtenek.
Átlátszóak, haszontalanok és múlandóak, mint a Természet,
A szemnek szólnak, mint általában a dolgok,
S légies gömbölydedségükkel
Egyértelműen azok, amik,
És senki, még az őket fújdogáló gyerekek sem
Akarja, hogy többek legyenek, mint aminek látszanak.

És néhányuk már alig kivehető a fényességes égben.
Olyanok, akár a szellő, mely épphogy érinti
a virágokat s tovalibben,

Csak azt tudjuk róla, hogy elleng,
Mert valami könnyűvé válik bennünk,
És mindent pontosan olyannak fogad el, amilyen.

1914. március 13.

XXVII.

CSAK A TERMÉSZET ISTENI, ÉS NEM ISTENI MÉGSEM...

Só a Natureza é divina, e ela não é divina...

Csak a Természet isteni, és nem isteni mégsem...

Csak azért beszélek róla úgy, mint egy lényről,
Mert ahhoz, hogy szólhassak róla, az emberi nyelvre szorulok,
Amely személyiséget ad a dolgoknak
És névvel ruházza fel őket.

Ám a dolgoknak nincs se nevük, se személyiségük:
Léteznek, és az ég nagy, a föld széles
És a szívünk csak akkora, mint egy bezárt ököl...

Áldott legyek mindazért, amit megismertem.
Élvezek mindent, mint aki tudja, van nap az égen.

XXVIII.

MA CSAKNEM KÉT OLDALT ELOLVASTAM

Li hoje quase duas páginas

Ma csaknem két oldalt elolvastam
Egy misztikus költő könyvéből,
És úgy nevettem, mint aki nagyon sír.

A misztikus költők beteg filozófusok,
És a filozófusok mániákus emberek.

Mert a misztikus költők azt mondják, hogy a virágok éreznek
És állítják, hogy a köveknek lelke van,
S a holdsütés-delejezte folyók önkívületben vonaglanak.

Ám a virágok, ha éreznének, nem virágok,
Emberek volnának;
És ha a köveknek lelke volna, lények volnának s nem kövek,
S ha a folyók önkívületben vonaglanának a holdsütés delejétől,
Nem folyók volnának, hanem beteg emberek.

Ha a dolgok érzelmi életéről akarunk
beszélni, ahhoz nem-tudás kell,
Hogy ne tudjuk, mik a virágok, a kövek, a folyók.
A kövek, a virágok és a folyók lelkéről szólni
Annyi, mint hamis-tudatú önmagunkról szónokolni.
Hála Istennek, hogy a kövek csak kövek,
A folyók nem többek, mint folyók,
S a virágok mindössze virágok.

Én pedig csak írom prózában versemet,
És elégedett vagyok,
Mert tudom, hogy értem kívülről a Természetet;
De belülről föl nem foghatom,
Mivelhogy a Természeten nincs belül,
Nem természet volna, ha lenne.

XXIX.

NEM MINDIG BESZÉLEK ÉS ÍROK EGYFORMÁN.

Nem sempre sou igual no que digo e escrevo.

Nem mindig beszélek és írok egyformán.

Változom, de nem változom sokat.

A virágok színe más napfényben,

És más ha felhő takarja el a napot

Vagy amikor leszáll az éj,

S a virágok árnyék-uniformist öltnek.

Ám, aki alaposabban megvizsgálja, láthatja,

a virágok ugyanazok.

Ezért, amikor úgy tetszik, ellentmondásba

keveredek magammal,

Figyelmesen nézzenek rám:

Most elfordulok jobbra,

Majd balra fordulok,

De mindig én vagyok és megtartó lábam is ugyanaz –

Maradtam, aki voltam, hála az égnek és a földnek,

A szememnek és az érzékeny fülemnek,

És a lelkem világító egyszerűségének...

XXX.

HA AZT KÍVÁNJÁTOK, LEGYEN BENNEM MISZTICIZMUS,
RENDBEN, MEGLELHETITEK.

*Se quiserem que eu tenha um misticismo,
está bem, tenho-o.*

Ha azt kívánjátok, legyen bennem miszticizmus,
rendben, meglelhetitek.

Misztikus vagyok, de csak a testemmel.

A lelkem egyszerű és nem gondolkodik.

Az én miszticizmusom annyi, hogy nem akar tudni.

Annyi, hogy él, de nem töpreng ezen.

Nem tudom, mi a Természet: megéneklek.

Egy meszelt falu, magányos házban

Élek fent a domb tetején.

Az én meghatározásom ennyi.

XXXII.

TEGNAP DÉLUTÁN EGY VÁROSI EMBER

Ontem à tarde um homem das cidades

Tegnap délután egy városi ember
Beszélgetett ezzel-azzal a fogadó bejáratánál.
Velem is váltott néhány szót.
Az igazságért folytatott küzdelemről szólt,
Meg a munkásokról, akik szenvednek,
Az állandó munkáról, az éhezőről,
És a gazdagokról, akiket hidegen hagy mindez.

Rám pillantva észrevette, könny gyűlik a szemembe,
Elégedetten mosolygott, gondolván, én is érzem
Azt a gyűlöletet, amit ő, és azt az együttérzést,
Amelyről mondandójában hitet tett.
(De én alig figyeltem rá.
Mit számítanak nekem az emberek,
Vélt kínjaikkal, valós szenvedéseikkel?
Legyenek olyanok, mint én – s nincs többé gyötrelem.
A világon minden rossz forrása, hogy
beavatkozunk egymás életébe,
Akár úgy, hogy jót, akár úgy, hogy alávalót cselekszünk.
A lelkünk és az ég, meg a föld elég nekünk.
Boldogtalanná lesz, aki ennél többet akar.)

Amíg az emberbarát szerzet beszélt,
Én arra gondoltam,
(És ez könnyekig meghatott),
Hogy a kolompok távoli hangja
Azon az estébe hajló délutánon
Nem hasonlított a kicsiny kápolna harangszavához,
Amely misére szólít virágokat, csermelyeket,
S oly egyszerű lelket is, mint az enyém.
(Istennek legyen hála, hogy nem vagyok jó,
És megmaradt bennem a virágok természetes önzése,
Meg a folyóké, melyek követik útjukat,
Öntudatlan gondossággal csak azzal törődnek
A virágok, hogy virágozzanak, a folyók, hogy
sebesen zúduljanak tova.

Ez az egyetlen küldetés a Világon,
Ez – maga az egyértelmű létezés,
Melyet megélni úgy lehet, hogy nem gondolunk vele.)

Az emberbarát, a napnyugtát nézve, elhallgatott.
De mi köze van a napnyugtához annak, aki gyűlöl és szeret?

XXXIII.

JAJ, SZEGÉNY VIRÁGOK, OTT A RENDEZETT KERTEK ÁGYÁSAIBAN,
Pobres das flores nos canteiros dos jardins regulares.

Jaj, szegény virágok, ott a rendezett kertek ágyásaiban,
Mintha tartanának a rendőrségtől...
Mégis hűségesek önmagukhoz, mert ugyanúgy virágoznak,
Ugyanaz a mosoly dereng át rajtuk, mint az antik időkben,
Amikor az első ember szűz pillantásával
Felfedezte és óvatos-szelíden megérintette őket,
Hogy lássa, beszélnek-e...

XXXIV.

TERMÉSZETESNEK VÉLEM, HOGY NE GONDOLKOZZON AZ EMBER
Acho tão natural que não se pense

Természetesnek vélem, hogy ne gondolkozzon az ember,
S olykor kuncogok magamban,
Nem is tudom igazából, hogy min, talán azon,
Hogy akadnak még emberek, akik gondolkoznak...

A kertfalam vajon mit gondolhat az árnyékomról?
Föl-fölteszek efféle kérdéseket, míg észre nem veszem,
Magamban beszélve faggatom magamat...
Nincs ez ínyemre,
S olyan érzésem támad, mintha zsibbadna a fél lábam...

A lábam vajon mit gondolhat erről?
Semmi nem gondolkodik semmiről.
Lehet-é tudomása a földnek azokról a kövekről,
virágokról, melyeket a hátán hord?
Ha van, hát hadd legyen...
Mit érdekel engem?
Ha ezeken a dolgokon törném a fejemet,
Nem látnám a fákat, a növényeket,
Nem látnám többé a Földet,
Csupán a saját gondolataimat...
Elszomorodnék, magamra maradva a sötétben.
Visszont így, hogy nem gondolkodom, enyém a Föld s az Ég.

XXXV.

A MAGASBA NYÚLÓ ÁGAK KÖZT ÁTSÜT A HOLDFÉNY.

O luar através dos altos ramos,

A magasba nyúló ágak közt átsüt a holdfény.

A költők vallják, mindez többet jelent,

Mint a magasba nyúló ágak közt átsütő holdfényt.

De nekem, aki nem tudom, min gondolkodom,

A magasba nyúló ágak közt átsütő holdfény

Nem Természeten kívüli jelenség.

Az, hogy a magasba nyúló ágak közt átsüt a holdfény,

Nem több s nem kevesebb, mint amit jelent:

A magasba nyúló ágak közt átsüt a holdfény.

XXXVI.

A KÖLTŐK KÖZT SOK A MŰVÉSZKEDŐ IPAROS

E há poetas que são artistas

A költők közt sok a művészkedő iparos

Úgy faragják a verseiket,

Akár az ácsok a gerendát!...

Szomorú, hogy nem tudunk kivirágozni!

Verssora verssorra rakunk, mint aki falat épít,

S ha hitványabb sor kerül, elhajítjuk...

Pedig az egyetlen művészi ház a Föld egésze.

Jól megépített, s bár változik, mégis ugyanaz marad.

Ezen gondolkodom, de nem töprengve,

csak úgy, ahogy lélegzem.

És nézem a virágokat és mosolygok...

Nem tudom, megértenek-e,

S hogy én megértem-e őket,

De tudom, bennük s bennem az igazság

És a mi közös istenségünkben,

Hogy egyszer bevégezzük hajszás, nyüzsgő

életünket a Földön,

Engedvén, hogy sírba térítsenek az önelégült évszakok,

És hagyjuk, a szél dúdoljon aldatót felettünk,

S legyen álomtalan örök nyugovásunk.

XXXVII.

MINT A TŰZ, MELYBŐL HATALMAS SÖTÉT

SZEPLŐVÉ KOSZLIK A RAGYOGÁS,

Como um grande borrão de fogo sujo

Mint a tűz, melyből hatalmas sötét szeplővé koszlik a ragyogás,
El úgy időzik a lenyugó nap a felhőrengetegben.

Távoli füttyszó hallik a koraestben.

Egy messzi vonat lehet.

S ebben a pillanatban valami furcsa vágyakozás támad bennem
Homályos, szelíd sóvárgás,
Betölt, aztán elenyész.

Néha a folyók tükrén

Buborékok keletkeznek

Megszületnek a vízből, majd szétpattannak.

És nincs semmi értelmük,

Csak annyi, hogy buborékok,

Megszületnek a vízből, hogy szétpattanjanak.

XXXIX.

A DOLGOK TITKA MERRE VAN?

O mistério das cousas, onde está ele?

A dolgok titka merre van?

Hol lehet, hogy elő nem áll

Fölmutatni rejtelmes magát nekünk?

Mit tud erről a folyó és mit tud a fa?

És én, aki nem vagyok náluk különb, mit tudok én?

Szemügyre veszem a dolgokat s elképzelem,

mit gondolnak róluk az emberek,

És kacagni kezdek, akárha csermely csengne köveken.

Mert a dolgok egyetlen rejtett értelme,

Hogy nincsen rejtett értelmük.

S ez a különösség, akár a többi, egészen más,

Mint ahogy a költők álmaiban

S a filozófusok gondolataiban megjelenik.

Mert a dolgok valóban azok, aminek látszanak

És nincs semmi bennük, amit meg kéne érteni.

Igen, ezt az érzéseim ösztönösen tudják –

A dolgoknak nincsen önmagukon túli jelentése: létezése van.

A dolgok egyetlen rejtett értelme az, hogy dolgok.

XL.

ÉLLIBEG EGY LEPKE ELŐTTEM

Passa uma borboleta por diante de mim

Ellibeg egy lepke előttem,

És a Világmindenségben először én veszem észre,

Hogy a lepkéknek se színük, se mozgásuk.

Amiként a virágoknak sincsen színük, se illatuk.

A szín az, aminek színe van a lepke szárnyán,

A mozgás az, ami mozog a lepke-lebbenésben,

Az illat az, ami aroma a virág illatában.

A lepke csupán lepke

És a virág csak virág.

1914. május 7.

XLI.

NYÁRON, OLYKOR, AMIKOR AZ EST LESZÁLL,
No entardecer dos dias de Verão, às vezes,

Nyáron, olykor, amikor az est leszáll,
Bár a levegő meg se moccan, mégis úgy tetszik
Egyszerre átleng egy könnyű szellő...
Ám a fák mozdulatlanul állnak,
Egyetlen levél se rezdül,
Érzékeink megcsalattak önmaguk által,
Csupán vágyálom, mit igaznak hinni akartak...

Ó, azok a megbetegített érzékek, amelyek látnak és hallanak!
Ha olyanok volnánk, amilyenek lennünk kéne,
Nem sóvárognánk káprázatok után...
Beérnénk annyival, hogy érezzük a fényt s az életet,
Nem törődnénk vele, mit üzennek az érzetek.

Ám Istennek hála, nincs tökély a Világban,
Hogy semmi se tökéletes, nyilvánvaló,
S hogy nem csalhatatlan az ember, őstény.
De az emberi esendőség a Világot színesebbé teszi.
Ha nem volna tökéletlenség, nem lenne kerek a világ,
Mert mindennek van helye a nap alatt,
S nekünk e gazdag teljességet kell látnunk s hallanunk...

1914. május 7.

XLII.

A POSTAKOCSI FELTŰNT AZ ORSZÁGÚTON, AZTÁN
ELENYÉSZETT A MESSZESÉGBEN;

Passou a diligência pela estrada, e foi-se;

A postakocsi feltűnt az országúton, aztán
elenyészett a messzeségben;

Az út nem lett se csúnyább se szebb.

Ilyen az emberi sors is a világban,

Semmit nem veszünk el, semmit nem teszünk hozzá;
áthaladunk és feledünk;

És a nap, minden reggel pontosan felkel.

1914. május 7.

XLIII.

INKÁBB RÖPTÉT A MADÁRNAK, MELY SZÁLLTÁBAN

NEM HAGY NYOMOT,

Antes o voo da ave, que passa e não deixa rasto,

Inkább röptét a madárnak, mely szálltában nem hagy nyomot,
Mint az állatok csapát vájó járását, mely emlékeztető marad.

A madár tovaszáll a feledésbe, ez így rendjén való.

Az állat, amely volt, de már nincs, s így végtére haszontalan,

És a nyoma csak arra emlékeztet, hogy már nem jó semmire.

Az emlékezés árulás a Természet ellen.

Mert a tegnapi Természet nem az a Természet.

Ami elmúlt, az semmi, s aki emlékszik rá, nem lát.

Röpülj madár, röpj s taníts meg szállani engem!

1914. május 7.

XLIV.

HIRTELEN FELRIADOK ÉJSZAKA

Acordo de noite subitamente,

Hirtelen felriadok éjszaka

És észlelem, hogy az órám betölti az egész éjszakát.

Nem érzékelem a Természetet odakint.

A szobám egy sötét zug, a homályból kiderengő fehér falakkal.

Kívül nyugalom honol, mintha nem létezne a világ.

Csak az óra ketyeg rendületlenül.

Ez a rugóra járó kis gépezet az asztalom fölött

Elfoglalja az ég, a föld, a mindenség helyét.

Csaknem a tébolyig jutok, míg mindezt végiggondolom,

De aztán megtorpanok és elmosolyodom az éji sötétben,

Hiszen ez az óra-jelenség nem jelent egyebet,

Miközben kicsinységével uralja a hatalmas éjszakát,

Mint azt a rendkívüli történést, hogy a hatalmas éjszakát betölti

A maga kicsinységével...

1914. május 7.

XLV.

FÁK SORA AMOTT MESSZE A HEGYOLDALON LEFELÉ.

Um renque de árvores lá longe, lá para a encosta.

Fák sora amott messze a hegyoldalon lefelé.

De mi egy fasor? Csak fák egymásutánja van;

Sor és a fák többes száma nem dolgok, nevek.

Mily szájalmasak az emberek, mert

mindent rendszerbe sorolnak,

Vonalakat húznak dologtól dologig.

Feliratokat szögeznek ki az eleven fákra,

És hosszúsági és szélességi fokokra osztván

vonalakkal karistolják össze

Az ártatlan s a sivár rendszereknél mennyivel

élőbb, virágzóbb földet!

1914. május 7.

XLVI.

ÍGY VAGY ÚGY.

Deste modo ou daquele modo,

Így vagy úgy.

Attól függ, megfelel vagy nem felel meg.

Néha elmondhatni jól, amit gondolok.

Máskor rosszul és zavarosan.

Verseket írok anélkül, hogy akarnám.

Mintha a tollforgatás nem mozdulatok sora volna.

Mintha az írás úgy történe meg velem,

Ahogy kintről besüt a nap.

Megpróbálom elmondani, amit érzek,

De úgy, hogy nem gondolok arra, amit érzek.

Megkísérlem az eszmékhez igazítani a szavakat,

És nincs szükségem vezetőre,

Amely a gondolattól a szóig terel.

Tudom, nem mindig érzem, amit éreznem kellene.

És csak nagyon lassan szeli át a folyót a gondolatom,

Nehéz rajta a ruha, amelybe az emberek kényszer-öltöztették.

Megpróbálom ledobni magamról mindazt, amit megtanultam,

És feledni próbálom, amit tanítottak nekem.

Megpróbálom levakarni a festéket, mellyel

bekenték érzékszerveim,

Megpróbálom kiszabadítani igazi érzéseimet,

És pőrére vetkezve végre én akarok lenni,

s nem Alberto Caeiro,

Emberi állat akarok lenni, akit a Természet alkotott.

Írok, vágyva a Természetet, még csak nem
is úgy, mint egy ember,
Hanem, mint aki érzékeli a Természetet és semmi több.
Így írok, néha remeket, néha csapnivalót,
Olykor telibe találok, amit mondani akarok, olykor nem,
Elbotlok itt, fölkelek ott,
De mindig a magam útját járom, mint egy makacs vak ember.

És még így is vagyok valaki.
A Természet felfedezője,
Az igazi érzékelések Argonautája vagyok.
A Világmindenségnek egy új Mindenséget adok,
Mert elhozom a Világmindenségnek önmagát.

Ezt érzem, ezt írom.
Totális teljében a tudásnak, anélkül, hogy látnám,
Hajnali öt óra van,
És a nap még nem emelte tűzgömb-fejét
A látóhatár boltíve fölé,
De sugár-ujjai haloványan már látszanak,
Ahogy belekapaszzkodnak az alacsony hegyek
fölköt az ég peremébe.

1914. május 10.

XLVII.

EGY KRISTÁLYTISZTÁN KIRAJZOLÓDÓ NAPON,
Num dia excessivamente nítido,

Egy kristálytisztán kirajzolódó napon,
Amikor rengeteg elvégzett munkával a háta mögött
Az embernek kedve támad elernyedni,
Megpillantottam, mint egy sűrűbe nyíló utat,
Azt, ami talán a Nagy Titok lehet,
Ama Nagy Rejtelem, amelyről a hamis
költők annyit fecsegnek.

Láttam, hogy nincsen Természet,
Nincsen, merthogy nem létezik,
Vannak viszont hegyek, völgyek, síkságok,
Folyók és kövek,
De nincsen egy nagy egész, melyhez mindez tartozik,
Egy igazi valóságos egység,
Csak a mi eszméink nyavalyája.
A Természet olyan részek összege, amely
nem egyenlő az egésszel.
Talán ez ama rejtelem, melyről annyit fecsegnek.

Ez volt, amire egyetlen ösztönös lendülettel
Ráhibáztam, s valóban, ez lehet az igazság,
Amely után annyian kutatnak, de meg sose lelnek,
S amelyet én készakarva soha nem kerestem s tán
éppen ezért, megtaláltam.

XLVIII.

A HÁZAM LEGMAGASABBAN NYÍLÓ ABLAKÁBÓL

Da mais alta janela da minha casa

A házam legmagasabban nyíló ablakából
Egy fehér kendővel búcsút intek
A verseimnek, mert elindultak: irány az Emberiség.

Nem vagyok se vidám se szomorú.
Ez a versek sorsa.
Megírtam, és most megmutatom őket mindenkinek.
Nem tehetek mást.
Ahogy a virág sem rejtheti el a színét,
A folyó sem titkolhatja el futását,
A fa sem leplezheti el, ha gyümölcsöt terem.

Mintha postakocsi vinné őket, a verseim már messze járnak
És bennem megállíthatatlanul szétárad a bánat,
Mint valami testi fájdalom.

Ki tudja, ki olvassa majd őket?
Ki tudja, miféle kezekbe jutnak?

Virág, leszedve szemeknek tetszeni szánt a sorsom,
Fa, letépett gyümölcsseim vetették falánk szájak elé,
Folyó, vizemtől szabadítva a sorsom üres mederré lett,
De én mindezt elfogadom s csaknem vidámnak érzem magam,
Csaknem vidámnak, mint aki belefáradt a szomorúságba.

Menjetek, hagyjatok el!
Elkorhad a fa, de beleolvad a Természetbe.
Elhervad a virág, de a pora túléli,
Iramlik a folyó, a tengerbe ömlik, de
vize mindig a sajátja marad.

Továtűnök és mégis maradok, akár a Mindenség.

XLIX.

NYUGODNI TÉREK, BECSUKOM AZ ABLAKOT.

Metó-me para dentro, e fecho a janela.

Nyugodni térek, becsukom az ablakot.

Hozzák a mécsest, jóéjszakát kívánnak,

Én elégedett hangon viszontkívánom.

Bárcsak mindig így folya az életem:

A délelőtt teli napsütéssel, vagy lágy esővel,

Vagy oly viharral mintha a Végítélet közeledne,

De a délután már szelíd, parasztemberek haladnak el

Az ablakom alatt, fölnéznek érdeklődő figyelemmel.

Még egy búcsúpillantással befogadom a kinti fák nyugalmát,

Aztán becsukom az ablakot, meggyújtom a mécsest,

Nem olvasok semmit, nem gondolkodom semmin, nem alszom,

S érzem, az életáram úgy árad bennem, akár folyó a medrében.

Odakint a csend hatalmas, mint egy szendergő isten.

A SZERELMETES PÁSZTOR

AMIKOR MÉG NEM VOLTÁL AZ ENYÉM,
Quando eu não te tinha

Amikor még nem voltál az enyém,

Úgy szerettem a Természetet, mint egy szikárrá
higgadt szerzetes Krisztust...

Most úgy szeretem a Természetet,
Mint egy szikárrá tisztult szerzetes Szűz Máriát,
Hitbéli rajongással, ájtatos szenvedéllyel, mint régen,
És mégis másként: megindultabban, odaadóbban,
bensőségebben...

Másként látom a folyókat is, amikor veled megyek
Mezőkön lábolva át partjukig,
Másként figyelem a felhőket, ha melletted ülök,
Jobban értem lényegük. –

Te nem idegenítettél el a Természettől...
Te érthetővé varázsoltad a Természetet...

Szívemhez közelítetted,
Általad mélységében látom azt, amit valaha csak nézdegéltem,
Mert szeretsz, még erősebben tudom imádni őt,
Mert kiválasztasz engem a téged-szeretetre,
Általad csüggök rajta, hosszan rányílt szemmel,
Őt szeretem mindenek felett.

Nem tagadom meg, aki egykor voltam,
Mert, bár másként, mégis az vagyok.

1914. július 6.

MAGASAN JÁR A TAVASZI HOLD AZ ÉGEN,
Vai alta no céu a lua da Primavera

Magasan jár a tavaszi hold az égen,
Rád gondolok és vagyok a teljesség maga.

A homályba vesző mezők felől szél fut könnyű iramlással.
Rád gondolok, mormolom neved, és megszűnök
én lenni: boldog vagyok.

Holnap eljössz és együtt kószálunk virágot szedve a mezőn.
Járjuk a réteket s elnézem, ahogy szeded a virágot,
Én már előre látom magunkat holnap virágot szedni,
És amikor eljössz, s együtt barangolunk mezei csokrot gyűjtve,
Számomra az öröm és az igazság napja lesz.

1914. július 10.

A SZERELEM TÁRSASSÁG.
O amor é uma companhia.

A szerelem társasság.
Már nem tudok egyedül járni az ösvényeken,
Mert már képtelenség, hogy egymagamban kószáljak.
Égy látható gondolat úz, hogy gyorsabban menjek,
És kevesebbet lássak, de azért élvezzem, hogy semmi
nem kerüli el a szemem.
Kedvesemnek még a hiánya is, mint valami lény, kísér engem.

S a távoli hegyek érzékelhetőbbek voltak, mint bármily érzélem,
Az egész valóságot a jelenvaló éggel, léggel, a mezőkkel.
S az oly régen áhított friss levegő a tüdejébe tódult,
És fájdalmasan táguló mellkasában ismét érezte a szabadságot.

1930. július 7.

EGÉSZ ÉJSZAKA ÁLMATLANUL VERGŐDTEM, MERT
AZ Ő ALAKJA LEBEGETT ELŐTTEM,
*Passei toda a noite, sem dormir, vendo,
sem espaço a figura dela,*

Egész éjszaka álmatlanul vergődtem, mert
az ő alakja lebegett előttem,
És mindig másféleképpen láttam, mint
mikor valójában találkoztunk.
Gondolatban emlékfoszlányokból rakom össze,
milyen is, amikor hozzám beszél,
De akárhogyan idézem fel, mindig másként hasonlít önmagára.
Szeretni annyi, mint gondolkodni.
Bár én már-már elfeledkezem arról, hogy
csak képzeletemben érzem őt.
Nem igazán tudom, mit is akarok tőle,
noha övé minden gondolatom.
Kuszaság kavargat bennem,
Miközben azért sóvárgok, hogy megtaláljam,

De kívánom, bárcsak ne lelnék rá,
Hogy ne kelljen elhagynom azután.
Nem igazán tudom, mit akarok, nem is
akarom tudni, mit szeretnék.
Csak gondolni akarok rá.
Nem kérek semmit senkitől, tőle sem, csak
hadd éljem a gondolataimat!

1930. július 10.

MOSTANÁBAN MINDEN NAP ÖRÖMMEL ÉS BÁNATTAL KELEK.
Todos os dias agora acordo com alegria e pena.

Mostanában minden nap örömmel és bánattal kelek.
Régebben csak úgy felébredtem.
Örömet és bánatot érzek, mert elveszítem, amit álmodom.
És mégis, egy olyan valóság az enyém, amelyben ott az álmom.
Nem tudom, mit kezdjek az érzéseimmel.
Nem tudom, mit kezdhetek egyedüli önmagammal.
Szeretném, ha ő mondana nekem valamit,
hogy újra felébredjek.

1930. július 23.

AZ „ÖSSZE NEM TARTOZÓ VERSEK”-BŐL

HEGYI PÁSZTOR, KI OLY MESSZIRE

KEVEREDTÉL TŐLEM A JUHAIDDAL

Pastor do monte, tão longe de mim com as tuas ovelhas

Hegyi pásztor, ki oly messzire keveredtéltől a juhaiddal –
A boldogság, amivel láthatólag elteltél – a tiéd vagy az enyém?
S a békesség, amit láttadon érzek,

hozzám tartozik-e vagy hozzád?

Nem, pásztor, se hozzád, se hozzám.

Csak a boldogsághoz és a békességhez tartozik.

Nem a tiéd, mert nem tudod, hogy birtoklod.

Nem az enyém, mert tudom, hogy birtoklom.

Ő csak ő maga és fénye ránk hull, mintha volna nap,

Amely melengetőn a házadra süt, míg te

közömbösen másra gondolsz,

Nekem az arcomba tűz és elvakít, de én csak a napra gondolok

1919. április 12.

MEGLEPŐEN VALÓSÁGOSAK A DOLGOK.

A espantosa realidade das cousas

Meglepően valóságosak a dolgok.

Ez az én mindennapi fölfedezésem.

Minden dolog, az ami.

Nehéz megértetnem bárkivel is, milyen nagy

örömömre van ez a felismerés,

S milyen elégtételt jelent nekem.

Elég csupán létezni ahhoz, hogy az ember teljes legyen.

Meglehetősen sok verset írtam,

És fogok még többet is, természetesen.
Minden versem erről szól,
Bár a verseim különbözőek,
De minden létező dolog alkalom a tételem kimondani.

Néha hosszan elnézek egy követ,
De nem állok oda rágódni azon, hogy érez-e.
És nem esem túlzásba, hogy nővéremnek nevezzem.
Ám a kedvemet lelem benne, mert egy kő,
Tetszik nekem, mert nem érzékel semmit.
Szeretem, mert nem áll rokonságban velem.

Máskor, hallom, fúj a szél.
És hiszem, csak azért hogy halljam,
ahogyan dudál, érdemes volt megszületni.

Nem tudom, mások miként
vélekednek minderről versem olvastán,
De úgy érzem, csakis jó lehet mindez,
mert szabadon gondolom,
Míg mások nem is gondolhatnak arra, hogy
rajtacsíphetnek azon, hogy gondolkodom,
Mivelhogy mindezt gondolatok nélkül gondolom,
S úgy mondom, ahogyan a szavaim mondatják.
Egyszer materialista költőnek neveztek,
Én elcsodálkoztam, mert nem hittem,
Hogy bárminek is elnevezhető vagyok,
Még költőnek se: csak látok.
S ha az írásaimnak értéke van, nem engem illet,
Az érték, akaratomtól teljesen függetlenül
Ott ragyog verseimben.

1915. november 7.

Nem kívántam egyebet, mint hogy kint
lehessek a napon vagy az esőben –
A napon, amikor süt,
Az esőben, amikor zuhog
(Nem akartam soha mást),
Csak érezni a meleget, a hideget és a szelet,
Ennél nem kíváncsoztam tovább.

Egyszer szerettem, s reméltem, viszontszeretnek engem...
De nem szerettek,
Nem szerettek az egyetlen nagy ok miatt –
Mert így kellett lennie.

Vigasztalódnivaló visszatértem a naphoz és az esőhöz,
S kiültem újra a ház küszöbére.
A mezők, végül is nem olyan zöldek azoknak, akiket szeretnek,
mint azoknak, akiket nem szeretnek.
Érezni nem más, mint elmélázni.

1915. november 7.

HA MEG AKARNÁK ÍRNI AZ ÉLETRAJZOMAT HALÁLOM UTÁN,
Se, depois de eu morrer, quisera
escrever a minha biografia,

Ha meg akarnák írni az életrajzomat halálom után,
Nem volna nehéz.
Csak két dátuma van – a születésemé és a halálomé.
A két végpont között minden nap az enyém.

Könnyen meghatározható vagyok.
Úgy néztem a világba, mint egy megveszekedett dühöngő,
A dolgokat érzélem nélkül szerettem.
Vágyaimat mind beteljesíthettem, mert vak sose voltam,
Számomra a hallás mindig is a látást szolgálta.
Megértettem, a dolgok valóságosak és különböznek egymástól,
Mindezt szemmel értettem meg, soha gondolkodással.
Ha azzal tettem volna, akkor a dolgok
között különbségre nem lelek.

Egy nap álom szállott rám, akár egy kisgyermekre.
Lehunytam a szemem és elaludtam.
Amúgy pedig a Természet egyetlen költője voltam.

ÉJSZAKA VAN. NAGYON SÖTÉT ÉJSZAKA. EGY TÁVOLI HÁZBAN
*É noite. A noite é muito escura. Numa casa a
uma grande distância*

Éjszaka van. Nagyon sötét éjszaka. Egy távoli házban
Fényt csillogtat az ablak.
Látom és teljes embernek érzem magam.
Nem tudom, kicsoda lakik ott, különös, de izgat, hogy ott van.
Lehet, csak a távoli fény miatt vonz.
Bizonyára valóságos életet él, van arca, jelleme,
családja, foglalkozása.

De most csak ablakának fénye érdekel.
S nem ő, bár ő gyújtott világot.
Nekem a fény a közvetlen valóság,
És soha nem lépek túl ezen,
Mert a közvetlen valóságon kívül semmi nincs.
Ha onnan, ahol állok csak azt a fényt látom,
Akkor a messziség függvényében csakis az a fény van.
Az a lény és a családja valóságosak, de az ablak mögött.
Én az innenső oldal felől vagyok, irdatlan távolságra.
A fény kialudt.
Már mit se számít nekem, hogy az az ember tovább létezik.

1915. november 8.

A VILÁGEGYETEM GONDOLATA NEM TŐLEM VALÓ.

O Universo não é uma ideia minha

A Világegyetem gondolata nem tőlem való.
Az én gondolatom a Világegyetemről, az én gondolatom.
Az este nem az én szemem által estélik.
De az én gondolatom az estéről, az az én gondolatom,
s így a szemem által sötétedik be.
Azon kívül, hogy én gondolkodom, és bírok
valamiféle gondolatokkal,
Az este tőlem független ténytörődéssel megtörténik.
És a létező csillagragyogásnak mintha súlya volna.

1917. október 1.

A TÜKÖR MINDENT PONTOSAN VISSZAAD: NEM TÉVED,
MERT NEM GONDOLKODIK.
O espelho reflecte certo; não erra porque não pensa.

A tükör mindent pontosan visszaad: nem téved,
mert nem gondolkodik.
Gondolkodni lényegében nem más, mint tévedni.
S tévedni végül is annyi, hogy süket és vak az ember

1917. október 1.

MA REGGEL NAGYON KORÁN MENTEM EL,
Hoje de manhã saí muito cedo,

Ma reggel nagyon korán mentem el,
Mert előbb ébredtem a szokásosnál,
És nem volt semmi elvégzendő tennivalóm...

Nem tudtam, merre induljak el,
Erős szél fújt, beálltam a szélirányba,
S követtem az utat, melyen a hátamba kapott szél terelt.

Hasonlóan alakult az életem is,
És azt akarom, hogy mindig ilyen legyen –
Oda megyek, ahová a szél sodor,
S nem érzem, hogy gondolkodom.

1930. június 13.

A HOLNAPUTÁNI VIHAR ELŐJELE.

Primeiro prenúncio de trovoadas de depois de amanhã.

A holnaputáni vihar előjele.

Az első fehér felhők alacsonyán lebegnek

A holnaputáni vihar halottsápadt egén?

Ez bizonyosság, de a bizonyosság hazugság.

Bizonyosságot érezni annyi, mint nem látni.

Mert a holnapután nem létezik.

Ami van, az a következő:

Tompán kék ég, néhány fehér felhő a láthatáron,

Alul kis piszkosszürke karimával, amely

később feketére komorul.

Ez az, ami ma van.

És mivel a ma egyelőre a minden, ez minden.

Ki tudja, élek-e még holnapután?

Ha akkorra halott leszek, a holnaputáni vihar

Nem ugyanaz a vihar lesz, mint lenne, ha nem halnék meg.

Tudom jól, tekintetemtől a vihar nem hőkölne vissza,

De ha nem volnék a világon

A világ más lenne –

Kevesebb nélkülem –

És a vihar már nem lenne ugyanaz, s nem ugyanarra

a világra rontana rá.

1930. július 10.

BÁRMIT ELGONDOLNI KÉSZ VAGYOK.

Também sei fazer conjecturas.

Bármit elgondolni kész vagyok.

Minden dolgot tartalomként betölt az élet.

A növényen kívül rekedt ama nimfácska.

Az állatban egy távoli benső lény lakozik.

Az emberben ez a lélek, amely eggyé nőtt vele.

Az isteneknél ugyanolyan nagy

S ugyanakkora teret foglal el, mint a test,

Egyformátumú a testtel.

Innen a vélekedés, hogy sose halnak meg az istenek.

Hiszen nincs se testük se lelkük,

Korpuszok csupán, ettől a tökélyük.

A testük azonos a lelkükkel,

S az isten-húsban rejtezik a tudatuk.

TALÁN ÉLETEM UTOLSÓ NAPJA EZ.

É talvez o último dia da minha vida.

Talán életem utolsó napja ez.

Felemelt jobbal köszöntöttem a napot.

S nem Isten veled-et mondva üdvözöltem,

Csupán jeleztem, mielőbb látni szeretném: semmi több.

Az ÍBISZ KÖNYVKIADÓ BT. kiadása
1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b
tel/fax: 256-57-91
elektronikus postacím: bubosb@posta.net
Felelős kiadó Rosta Katalin
Nyomta a Gyomaendródi Kner Nyomda
A könyvet tervezte Gosztola Gábor
Tördelte: Felde Csilla
Sorozatszerkesztő Pál Ferenc
Készült Budapesten, 2001-ben
Megjelent 8,25 (A/5) ív terjedelemben,
ISBN (Ö) 963 85852 0 X
ISBN – 963 9294 06 3

Pessoa válogatott műveinek magyar kiadásában eddig megjelent
A kétségek könyve I-II. kötet
Fernando Pessoa/Alberto Caeiro: A nyájak őrizője és más versek

A közeljövőben jelenik meg:
Fernando Pessoa elméleti írásainak válogatása
Daloskönyv I.

Érdeklődése esetén kiadónk szívesen tájékoztatja eddig megjelent és a
2001. évben megjelenő könyveiről.
Korábbi és jövőbeli kiadványainkat megrendelheti illetve előjegyezheti
az Íbisz Kiadónál is.
1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b
telefon/fax: 253-53-24
elektronikus postacím: bubosb@posta.net